

Aktualūs klausimai ir atsakymai apie Lietuvos stojimą į Europos Sąjungą

E U R O P O S
K O M I T E T A S
P R I E L I E T U V O S
R E S P U B L I K O S
V Y R I A U S Y B Ė S
E U R O P E A N C O M M I T T E E
U N D E R T H E G O V E R N M E N T
O F T H E R E P U B L I C O F L I T H U A N I A

Vilnius, 2003 m. kovo 6 d.

Turinys

1. Kodėl Lietuva stoja į Europos Sąjungą?	4
2. Kodėl Europos Sąjunga priima Lietuvą?	5
3. Ar yra alternatyva Europos Sąjungai?	6
4. Ar narystė Europos Sąjungoje atitiks Lietuvos nacionalinius interesus?	7
5. Ką Lietuva turi padaryti, kad ją priimtų į Europos Sąjungą?	9
6. Kaip stojimas į Europos Sąjungą veikia šią dieną Lietuvą ir jos piliečius?	10
7. Kokie yra konkretūs Europos Sąjungos paramos Lietuvai pavyzdžiai?	12
8. Kaip pasikeis mano ir mano šeimos gyvenimas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą?	14
9. Ką Lietuva gali duoti Europos Sąjungai?	15
10. Kokie yra narystės Europos Sąjungoje plusai?	17
11. Kokie yra narystės Europos Sąjungoje minusai?	19
12. Ar galima išstoti iš Europos Sąjungos?	20
13. Ar Lietuva ir kitos Europos Sąjungos valstybės bus lygiavertės ir ar Lietuvos interesams bus deramai atstovaujama?	21
TEISĖ	23
14. Ar Lietuvos narystė Europos Sąjungoje reikš nepriklausomybės ir suvereniteto praradimą?	23
15. Ar stojimas į Europos Sąjungą prieštarauja LR Konstitucijai?	25
16. Kokios bus Lietuvos, kaip ES valstybės narės, teisės ir pareigos?	26
17. Ar Europos Sąjunga verčia Lietuvą priimti nenaujingus mums įstatymus?	27
SAUGUMAS IR UŽSIENIO POLITIKA	28
18. Ar narystė Europos Sąjungoje užtikrins Lietuvos saugumą?	28
19. Ar būtina, kad Lietuva būtų ir Europos Sąjungos, ir NATO narė?	29
20. Ar Lietuva po įstojimo į Europos Sąjungą galės savarankiškai palaikyti santykius su Europos Sąjungai nepriklausančiomis valstybėmis?	30
EKONOMIKA	31
21. Ar narystė Europos Sąjungoje nesužlugdys Lietuvos ekonomikos?	31
22. Kaip gali Lietuva būti priimta į Europos Sąjungą, jeigu jos ekonomikos išsivystymo lygis yra daug žemesnis, negu Europos Sąjungos valstybių narių?	32
23. Ar Lietuva nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos bus pajėgi konkuruoti su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis?	33
24. Ar tiesa, kad įstojus į Europos Sąjungą dauguma Lietuvos gyventojų išvyks ieškoti darbo į Europos Sąjungos valstybes?	34
25. Ar tiesa, kad Lietuvoje, jai įstojus į Europos Sąjungą, kils “protų nutekėjimo” problema?	36
26. Ar narystė Europos Sąjungoje reikš, kad Lietuvą užplūs nelegalių imigrantų ir ieškančiųjų darbo banga?	37
27. Ar Lietuvos piliečiai galės laisvai įsidarbinti Europos Sąjungos valstybėse?	38
28. Ar narystė Europos Sąjungoje gali sumažinti bedarbių skaičių Lietuvoje?	39
FINANSŲ POLITIKA	40
29. Kiek Lietuvai kainuoja pasirengimas narystei Europos Sąjungoje?	40
30. Ar narystė Europos Sąjungoje nėra per brangi Lietuvai?	41
31. Kodėl Europos Sąjunga skiria paramą Lietuvai?	43
32. Ar atsipirks visi Lietuvos pinigai, kuriuos ji išleidžia stojimui?	44
33. Koks būtų Lietuvos įnašas į Europos Sąjungos biudžetą ir kiek Lietuva iš jo gautų pajamų?	45
34. Ar įstojus į Europos Sąjungą kils mokesčiai ir kainos?	48
35. Ar tiesa, kad Europos Sąjunga nustatinės, kokie mokesčiai ir kainos turės būti Lietuvoje?	49
36. Ar tiesa, kad narystė Europos Sąjungoje įpareigoja suvienodinti savo kainas su Europos Sąjungos kainomis?	50

37. Kada Lietuvoje bus įvestas euras?	51
38. Kokią įtaką Lietuvos finansų sistemai ir ekonomikai turės euro įvedimas Europos Sąjungoje?.....	52
ŽEMĖS ŪKIS	53
39. Ar Lietuvos žemės ūkis turi perspektyvų Europos Sąjungoje?.....	53
40. Ar tiesa, kad Lietuvos žemės ūkyje dirba per daug žmonių ir jie negalės prisitaikyti prie Europos Sąjungos žemės ūkio politikos?.....	54
IGNALINOS ATOMINĖ ELEKTRINĖ	56
41. Kodėl Lietuva priėmė sprendimą nutraukti Ignalinos AE eksploatavimą?	56
42. Kaip Lietuva apsirūpins elektros energija sustabdžius Ignalinos AE?	57
ŠVIETIMAS IR MOKYMAS	58
43. Kokie pokyčiai įvyks Lietuvos švietimo sistemoje įstojus į Europos Sąjungą?.....	58
KULTŪRA	59
44. Ar Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą ims nykti Lietuvių tautinis identitetas, kultūra, kalba ir papročiai?.....	59
45. Koks bus lietuvių kalbos statusas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą?	60
REGIONINĖ POLITIKA	61
46. Kokios perspektyvos atsiveria Lietuvos regionams ir jų gyventojams įstojus į Europos Sąjungą? ...	61
TAUTINĖS MAŽUMOS	63
47. Kaip atsilies narystė Europos Sąjungoje Lietuvos tautinėms mažumoms?.....	63
VALSTYBĖS VALDYMAS	64
48. Ar Europos Sąjunga kontroliuos Lietuvos vidaus gyvenimą ir ar galėsime savarankiškai priiminėti sprendimus?.....	64
49. Ar Lietuvoje po įstojimo į ES bus steigama naujų valstybės institucijų ir daugės valstybės tarnautojų?.....	66
VISUOMENĖS NUOMONĖ	67
50. Kokie yra visuomenės nuomonės dėl Lietuvos narystės ES rezultatai?	67

Bendrieji klausimai

1. Kodėl Lietuva stoja į Europos Sąjungą?

Lietuva stoja į ES, nes tai atitinka jos nacionalinius interesus, o rimtų ir realių alternatyvų narystei ES, bent jau kol kas, nepateikiama. Be to, narystės ES pranašumų yra gerokai daugiau nei trūkumų.

Kokie pagrindiniai motyvai skatina Lietuvą siekti narystės ES?

Lietuva yra valstybė, dar palyginti neseniai pradėjusi ekonominės sistemos pertvarką ir kurti rinkos ekonomiką. Narystė ES leidžia Lietuvai perimti ES patirtį, kaip sėkmingai plėtoti ir vystyti rinkos ekonomiką. Šiam tikslui pasiekti ES skiria daug lėšų (dažnai negražintinų), dalijasi patirtimi ir žiniomis.

Lietuva stoja į ES siekdama saugumo ir stabilumo. Tai yra suprantama, nes penkios dešimtys SSRS okupacijos metų negali dingti be pėdsakų. ES radosi iš poreikio sutaikyti kelis kartus kariavusias Prancūziją ir Vokietiją. ES apimamoje teritorijoje jau antra žmonių karta gyvena be karų. Įdomu tai, kad ES nėra saugumo ir gynybos organizacija. Tačiau ši organizacija žino, kaip siekti politinių tikslų (saugumo) ekonominėmis priemonėmis (per ekonominę integraciją ir ekonomikos plėtros skatinimą). Juolab kad integracija yra veiksminga priemonė užtikrinti ir ekonominiam vienos ar kitos valstybės saugumui. 1997 m. ekonominė krizė Rusijoje parodė, kad tai yra labai aktualu ir Lietuvai.

Stodama į ES Lietuva siekia ne tik politinio, bet ir teisinio, socialinio, ekonominio saugumo. Demokratijos principais paremtas valstybės valdymas, įstatymų viršenybė, pagarba žmogaus teisėms, užtikrintos žmonių socialinės teisės ir aukštas pragyvenimo lygis – visa tai irgi siejama su naryste ES.

Pagaliau ES – tai ne tik saugumas ar ekonomika. Tai ir gausybė įvairių kultūros, mokslo, švietimo projektų.

2. Kodėl Europos Sąjunga priima Lietuvą?

Kartais pasigirsta, kad ES plėtra – tai procesas, kurio spartesne eiga pirmiausia suinteresuotos Vidurio ir Rytų Europos (VRE) šalys kandidatės, neišskiriant ir Lietuvos. Be jokios abejonės, šios valstybės turi labai svarių motyvų, skatinančių siekti narystės Sąjungoje. Tačiau plėtros procesas nebūtų įmanomas ir be kitos pusės, t.y. ES, intereso.

Pirmiausia plėtra pačioje ES suprantama kaip bene vienintelė galimybė galutinai užbaigti Europos vienijimąsi. Taip siekiama ištrinti po Antrojo pasaulinio karo žemyne atsiradusias skiriamąsias linijas ir galutinai panaikinti šio karo padarinius.

Iš pirmo žvilgsnio šis tikslas gali atrodyti kaip idealizmas, o didžiojoje politikoje vargu ar įmanomi vien idealizmu grįsti sprendimai. Tačiau iš tiesų tai yra didžiosios politikos strateginis tikslas. Žinoma, yra ir paprastesnių bei labiau suprantamų plėtros motyvų.

ES viliasi, kad Lietuvos ir kitų VRE valstybių narystė ES bus gera priemonė palaikyti normaliems VRE valstybių tarpusavio santykiams (tarp nemažos jų dalies yra vienokių ar kitokių nesutarimų, temdančių tarpusavio santykius, pavyzdžiui, susijusių su tautinių mažumų teisėmis). Taip Europa bus apsaugota nuo naujų konfliktų židinių atsiradimo. Kol kas tai pasitvirtinta – narystės ES perspektyva (kartu su galimybėmis pritraukti milžiniškas investicijas ūkiui modernizuoti) vilioja VRE valstybes daug labiau, nei, pavyzdžiui, istorinėmis nuoskaudomis paremtas noras paslapčia numinti koją kuriam nors iš savo kaimynų.

Suprantama, be šio ES intereso, grindžiamo idealizmo motyvais, jos elgesį lemia ir materialinės paskatos. VRE regionas, kuriam priklauso ir Lietuva, – tai 100 milijonų naujų vartotojų rinka, masinanti daugelį ES gamintojų. Tai taip pat galimybė perkelti gamybą į pigesnės darbo jėgos kraštus ir taip padidinti savo produkcijos konkurencingumą. Kitaip sakant, Lietuva, kaip ir kitos VRE šalys, ES suteikia ūkio plėtros galimybių.

Be to, laisvas darbo jėgos judėjimas ir dėl integracijos spartėsiantys Lietuvos ir kitų VRE valstybių ekonominio augimo tempai ilgainiui mažins nelegalią migraciją iš VRE šalių, o tai iš tiesų aktualu greta jų esančioms ES valstybėms (pirmiausia Vokietijai ir Austrijai).

Ne mažiau svarbus Lietuvos įnašas į ES bus jos nacionalinė kultūra – kalba, liaudies tradicijos, literatūra, menas, pagaliau – kraštovaizdis.

3. Ar yra alternatyva Europos Sąjungai?

Be jokios abejonės, alternatyva narystei ES yra. Juk ne visos Europos valstybės priklauso šiai Sąjungai. Į šiaurę nuo mūsų yra Norvegija, kurios piliečiai referendumuose jau du kartus (1972 m. ir 1994 m.) atmetė narystės idėją; vakaruose – vis dar neutrali Šveicarija. Pietuose turime karinguosius Balkanų gyventojus. Be abejo, nedera pamiršti ir mūsų artimiausios rytinės kaimynės – Baltarusijos.

Trumpai aptarkime, kiek tokios alternatyvos realios Lietuvai.

Norvegija ir Šveicarija yra turbūt daugiausia euroskeptikų pagarbos pelniusios valstybės. Anot jų, aukštas šių valstybių piliečių pragyvenimo lygis, kiti išpūdingi ekonominio išsivystymo rodikliai yra akivaizdus įrodymas, kad narystė ES nėra būtina sėkmingo valstybės politinio ir ekonominio gyvavimo sąlyga. Tačiau vargu ar derėtų lyginti šių valstybių ir Lietuvos padėtį. Juk Lietuvos naftos telkiniai gerokai nusileidžia norvegiškiesiems, o Lietuvos bankų patikimumas toli gražu neprilygsta Šveicarijos bankams.

Būtent aukštesnis už ES vidurkį pragyvenimo lygis šiose valstybėse skatina norvegus ir šveicarus nepritarti narystei ES. Kita vertus, būdamos Europos ekonominės erdvės narės, Norvegija ir Šveicarija yra glaudžiais ekonominiais saitais susijusios su ES. Todėl teigti, kad norvegai ar šveicarai visiškai atmeta Europos integracijos idėją, būtų neteisinga.

Tuo tarpu Lietuvoje bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui sudaro tik apie 36 proc. ES vidurkio, todėl integracija ir narystė, be kita ko, turi būti suprantama kaip bene vienintelė galimybė spartinti šalies ekonomikos modernizavimą ir pertvarką. Kita vertus, vargu ar galima lyginti Lietuvos ir, pavyzdžiui, Šveicarijos geografinę padėtį ir tos padėties įtaką šių valstybių saugumui.

Balkanų regiono valstybių alternatyva vargu ar gali pasirodyti priimtina daugumai Lietuvos gyventojų. Tarpusavio konfliktai, tautinė nesantaika ir karai yra ta netolima praeitis, iš kurios Europa siekia išsigelbėti. Be to, pačių Balkanų valstybių (pavyzdžiui, Kroatijos) skelbiami siekiai rodo, kad jos irgi sieja savo ateitį su naryste ES.

Lieka ir dar viena alternatyva – Lietuvos narystė Nepriklausomų Valstybių Sandraugoje ar, tarkim, Baltarusijos politinio ir ekonominio gyvenimo modelis. Šie tikslai būtų pasiekiami lengviau ir mažesnėmis sąnaudomis. Tačiau Lietuvoje ši alternatyva rimtai net nesvarstoma, o Baltarusijos “demokratijos” modelis daugeliui Lietuvos gyventojų kelia šypsena. Gerai, kad ironišką, o ne svajingą, reiškiančią nostalgiją.

4. Ar narystė Europos Sąjungoje atitiks Lietuvos nacionalinius interesus?

Politikos mokslų teoretikai valstybės nacionalinius interesus apibrėžia pasitelkdami suvereniteto (valstybės savarankiškumo), gerovės ir saugumo terminus. Ar narystė ES reikš, kad Lietuva bus nepriklausoma valstybė, užtikrins piliečių gerovę ir saugumą?

Galimas suvereniteto praradimas yra gana dažnai euroskeptikų vartojamas argumentas, kurį ypač sustiprina analogijos su Lietuvos okupacija ir prievartiniu buvimu Sovietų Sąjungoje. Todėl teigiama, kad įstojusi į ES Lietuva negalės vykdyti savarankiškos žemės ūkio politikos, Lietuvos taikomi muitų mokesčiai bus nustatomi ne Lietuvoje, o Lietuvos oro linijų pasididžiavimas Boeing 737 negalės skraidyti į Londoną tik dėl Briuselio biurokratų sugalvotų lėktuvų triukšmo apribojimo taisyklių.

Gal ir taip, tačiau pamirštama, kad, būdama ES narė, Lietuva taip pat dalyvaus nustatant ES Bendrosios žemės ūkio politikos principus (kaip ir kitų politikų), muitų mokesčius ar gamtosaugos reikalavimus. Kitaip tariant, Lietuvai įstojus į ES, ji pati kartu su kitomis valstybėmis narėmis rengs ir priims bendrus ES sprendimus. Ir šių sprendimų privalės laikytis tiek Lietuva, tiek Vokietija, Prancūzija, Didžioji Britanija ar Italija.

Iš tiesų narystė ES reiškia, kad tam tikrose srityse dalį savo suverenių teisių valstybės perleido ES, tačiau tai jokiū būdu negali būti tapatinama su nepriklausomybės praradimu.

Nereikėtų nepagrįstai baimintis ir dėl nacionalinio identiteto. Nei Europos Bendrijos, nei ES niekada nebuvo užsibrėžusios tikslo kaip nors bandyti pakeisti ar suniveluoti Europos tautų nacionalinio identiteto. Todėl ir šiandien prancūzai nenustoję būti prancūzais, vokiečiai – vokiečiais, olandai – olandais, danai – danais ir t.t. ES nekelia jokio pavojaus nei savo valstybių narių, nei šalių kandidačių tautiniam savitumui. Priešingai. ES, skatindama glaudesnę tarptautinę bendradarbiavimą, padeda tautoms aiškiau ir sąmoningiau suvokti savo nacionalinį unikalumą.

Kalbant apie valstybės piliečių gerovę, būtina pažymėti, kad ES – tai ekonomiškai išsivysčiusių valstybių sąjunga, kurioje taikomi vieni iš aukščiausių socialinės apsaugos standartų pasaulyje. Visa tai sudaro geras sąlygas piliečių gerovei kurti. Kartais netgi teigiama, kad per aukšti socialinės apsaugos standartai Europoje yra viena iš pagrindinių pastaruoju metu šiek tiek sulėtėjusio Europos valstybių ekonominio augimo priežasčių. Šie standartai bus tobulinami.

Lietuvą ir kitas Vidurio ir Rytų Europos šalis į ES, be abejonės, traukia abu pagrindiniai ekonominiai ES elementai – didelė, turtinga rinka ir finansinis ekonominis solidarumas. Tai teikia daug spartesnio ūkio augimo ir ekonominio atsilikimo įveikimo galimybių.

ES nėra kolektyvinės gynybos nuo vidaus ir išorės priešų organizacija. Tačiau Sąjunga yra puikiausias pavyzdys to, kaip ekonominėmis priemonėmis yra sprendžiamos politinės problemos. ES kilo ir išaugo iš trijų ekonominių bendrijų, kurias įsteigė šešios Vakarų Europos valstybės: Prancūzija, Vokietija, Italija, Olandija, Belgija ir Liuksemburgas. Tačiau ekonominė minėtų valstybių (ypač Prancūzijos ir Vokietijos) integracija nebuvo šių bendrijų pagrindinis tikslas. Ekonominė integracija buvo pasirinkta tikslai kaip priemonė galinti užtikrinti taiką sambūvį. Būtent dėl ekonominės integracijos, valstybių narių rinkų ir ekonominės veiklos erdvės suvienijimo karas tarp Europos valstybių turėjo tapti ne tik sunkiai įsivaizduojamas, bet ir praktiškai neįmanomas. Šį uždavinį ES sėkmingai sprendžia ligi šių dienų.

ES valstybės yra užsibrėžusios ambicingą tikslą ir deda visas pastangas, kad ES taptų ir būtų piliečių laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė.

Visa tai leidžia teigti, kad ne narytė ES, o jos atsisakymas iš tiesų rimtai pažeistų Lietuvos nacionalinius interesus.

5. Ką Lietuva turi padaryti, kad ją priimtų į Europos Sąjungą?

Narystės ES kriterijai buvo apibrėžti 1993 m. Kopenhagos Europos viršūnių tarybos susitikime, kuriame derybos dėl ES plėtros Europos politikų pirmą kartą buvo įvardytos ne kaip derybos tarp “mūsų ir jų”, o kaip derybos dėl “mūsų ateities”.

Šiame susitikime buvo nuspręsta, kad šalis kandidatė, norinti įstoti į ES, turi atitikti tris vadinamuosius *Kopenhagos kriterijus*. Taigi Lietuvai, kaip ir kitoms Vidurio ir Rytų Europos šalims, keliami tokie reikalavimai:

1. *Tapti iš tiesų demokratiška valstybe, kurioje būtų stabilios institucijos, garantuojančios demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir pagarbą tautinėms mažumoms bei jų teisių gynimą.*

Lietuva atitinka šį politinį kriterijų. Nėgana to, Lietuva dažnai išskiriama iš kitų VRE valstybių kaip demokratijos ir pagarbos tautinėms mažumoms šalis.

2. *Turi būti sukurta veikianti rinkos ekonomika, o valstybės gamintojai turi pajėgūs išlaikyti Sąjungoje jau veikiančių rinkos jėgų konkurencijos spaudimą.*

Dar 2000 m. ES pripažino, kad Lietuvą galima laikyti veikiančia rinkos ekonomikos valstybe, kuri per vidutinės trukmės laikotarpį (3-5 metus) turėtų sugebėti atsilaikyti prieš ES konkurencijos spaudimą ir rinkos veiksnius su sąlyga, jei ji tęs dabartinę struktūrinių reformų programą ir imsis būtinų tolesnių reformų. Kitaip sakant, mes jau esame įvykdę pirmąją šio ekonominio kriterijaus dalį. Lieka tęsti pradėtus darbus (pvz., vykdyti žemės ūkio, energetikos sektoriaus reformą, įgyvendinti pensijų reformą, gerinti verslo aplinką ir pan.).

3. *Lietuva privalo gebėti prisiimti narystės išipareigojimus bei siekti politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos.*

Narystė ES reiškia ne tik demokratiją ar rinkos ekonomiką. Ji taip pat susijusi su įvairiais reikalavimais prekių ir paslaugų kokybei, darbo įrangos, saugos ir pan. standartais, arba visais tais reikalavimais, kurie yra įtvirtinti ES teisėje (dažnai vadinama tiesiog *acquis communautaire*). Kitaip sakant, Lietuva laipsniškai turi prisiderinti prie ES teisės. Tai kruopštus, atsakingas ir jokių būdu ne vienadienis darbas, todėl į šį procesą įsitraukusios dauguma Lietuvos valstybės įstaigų, tam skiriamas išskirtinis tiek Seimo, tiek Vyriausybės dėmesys.

Kalbėdami apie ekonominę ir pinigų sąjungą pirmiausia turime galvoje eurą. Kitaip sakant, ES valstybės glaudžiai derina savo ekonomikos ir pinigų politikas, o galutinis šio derinimo tikslas yra bendrų pinigų (euro) įvedimas.

Dar vienas, ketvirtasis, kriterijus buvo išsakytas 1995 m. įvykusiame Madrido Europos viršūnių tarybos susitikime:

4. *Pasirengimas narystei ES susijęs su administracinių struktūrų pertvarkymu ir gebėjimu įgyvendinti ES teisės normas.*

Kitaip sakant, turi veikti pakankamai institucijų ir dirbti pakankamai profesionalių, kvalifikuotų žmonių, kurie išmanytų ES teisės aktus ir jų taikymo praktiką. Kartu tai reiškia, kad šiuos žmones reikia mokyti, skirti patalpas, kur jie galėtų dirbti, techniškai juos aprūpinti.

6. Kaip stojimas į Europos Sąjungą veikia šiądieninę Lietuvą ir jos piliečius?

Į tokį klausimą geriausiai būtų atsakyti taip – pabandykite įsivaizduoti, kad Lietuva nestoja į ES. Kaip tada atrodytų ji ir jos piliečiai?

Pirmiausia, žinoma, nebūtų tiek daug panašių į ES valstybėse galiojančių įstatymų: vieni jų būtų kitokie, kitų išvis nebūtų. Seimui nereikėtų taip skubėti su naujais įstatymais, tiek daug jų priimti, ir dar suderintų su ES teise. Taigi vienais atvejais verstumėmės dar SSRS laikų teisės aktais, kitais – pagal principą “kas stipresnis – tas teisesnis”, dar kitais susigalvotume ką nors originalaus, o vėliau tikriausiai taisytumė.

Kai pagaliau 2010 ar 2015 metais sumanytume keisti “nėprisijungimo” politiką ir, sekdami Albanijos, Baltarusijos ar Moldovos pavyzdžiu, kurios tuomet mus bus tikriausiai pralenkusios, susirengtume pagaliau stoti į ES, pamatytume, koks sudėtingas ir ilgas kelias mūsų laukia, kad galėtume įsiliesti į dar labiau sumodernėjusią susivienijusią Europą.

Išvada turbūt aiški: stojimas į ES mus skatina sparčiau, nei tai darytume vieni patys, modernizuoti savo valstybę, jos teisinę sistemą ir administravimą, jos ūkio funkcionavimo taisykles. Modernesnė valstybė greičiau ir lengviau įsijungs į formalų ir neformalų, ekonominį ir politinį, komercinį ir kultūrinį bendradarbiavimą tiek Europoje, tiek pasaulyje.

Būti “nėprisijungusiai” tokiai šaliai, kaip mūsų, šiandien reiškia būti nuošalėje ir vis didinti savo ekonominį, socialinį ir galiausiai kultūrinį atsilikimą.

Stojimas į ES nėra abstrakcija, tai konkretus ir darantis didžiulį poveikį Lietuvai procesas. Tarkim, Seimo priimami įstatymai, suderinti su ES teise, daro įtaką mūsų verslui, žemės ūkiui, bendrąja prasme – ekonomikai. Per tai - paprastiems žmonėms.

Europėja ir mūsų teisė, teismų ir valstybinių institucijų darbas. Demokratijos, žmogaus ir tautinių mažumų teisių puoselėjimas, pagarba įstatymui yra dabartinės Lietuvos valstybės pamatas. To mes iš dalies mokomės ir iš ES.

Kaip tai atsiliepia piliečiams? Irgi tiesiogiai. Iš ES lėšų ir investicijų tiesiami ir taisomi keliai, statomi vandens valymo įrenginiai ir sąvartynai, katilinės. Tai reiškia, kad mes turime galimybę gerti švaresnį vandenį, kvėpuoti grynesniu oru, jaustis saugesni keliuose, mėgautis šiluma.

Ne pirmus metus vykdomi įvairūs bendri ES ir Lietuvos projektai kultūros, švietimo ir mokslo srityje. Taip sudaroma galimybė studentams ir moksleiviams mokytis ir studijuoti ES šalyse, kultūros organizacijoms, menininkams ir mokslininkams gauti lėšų savo idėjoms įgyvendinti, susirasti partnerių užsienyje, pasisemti idėjų ir patirties.

Iš ES lėšų Lietuvoje kuriamos ir darbo vietos. Juk daugumą ES finansuojamų projektų įgyvendina Lietuvos privačios bendrovės, nevyriausybinės organizacijos.

O didžiausias poveikis, aišku, yra mūsų mąstymui. Mes norime gyventi gerai, saugiai ir turtingai. Norime, kad būtų paisoma mūsų interesų ir nuomonės. Norime uždirbti tiek, kiek manome esantys verti. Todėl mokomės dirbti gerai, gaminti kokybišką produkciją, gerbti įstatymus, savo valstybę ir jos piliečius. Tai nelengva, ir to greitai neišmokstama. Tačiau niekas, net ir ES, už mus šito nepadarys.

Todėl nereikėtų manyti, kad galutinis tikslas yra ES. Galutinis tikslas yra Lietuvos valstybės ir jos piliečių gerovė. ES tėra priemonė ir naujos galimybės šiam tikslui pasiekti.

Abstrakcija, sakysite. Tačiau žodžiai “laisvė”, “nepriklausomybė”, “saugumas” irgi – abstrakcija. Iki to momento, kai suvoki jų netekęs.

7. Kokie yra konkretūs Europos Sąjungos paramos Lietuvai pavyzdžiai?

Kai kas teigia, kad Lietuva ir jos žmonės ES teikiamos paramos rezultatus pajus tik tada, kai įstosime į ES. Kiti sako, kad nepajus niekados. Treti – kad ES pinigai kažkur “dingsta”, juos “pasidalija ES ekspertai” ir pan.

Teisybė ta, kad ES parama Lietuvai teikiama jau dabar. Ir šios paramos rezultatus gali pajusti kiekvienas iš mūsų. ES paramą mes gauname nuo 1991 metų.

Keletas konkrečių pavyzdžių.

2000 m. balandžio mėn.-2001 m. spalio mėn. Utenos apskrityje buvo įgyvendintas Utenos apskrities kaimo plėtros bandomasis projektas pagal ES Specialiąją pasirengimo programą. Šiuo projektu Utenos apskrities administracija siekė pagerinti Utenos apskrities ūkininkų, verslininkų ir įmonių padėtį. ES šiam projektui įgyvendinti skyrė 500 tūkst. eurų (apie 1,9 mln. litų). Parama buvo skiriama alternatyviai ekonominei veiklai kaimo vietovėse, kaimo turizmui bei smulkiajam ir vidutiniam verslui. Tokiu būdu Anykščiuose esančios UAB “Augelma”, V. Šližio ir A.Grybo tikroji ūkinė bendrovė “Anykščių ratas”, Zarasuose esanti G.Sinkevičiaus IĮ “Lėdis”, Ignalinos rajono verslininkai ir ūkininkai N.Jurgelevičienė, V.Danilevičius, Molėtų rajono ūkininkai ir verslininkai B.Šeškauskienė, P.Bareikis ir F.Laivys, V.Danilevičius iš Ignalinos rajono, V.Leipuvienė iš Utenos rajono, V.Petronis iš Anykščių rajono, V.Goštautas ir UAB “Degesa” iš Zarasų rajono (iš viso 27 verslininkai, ūkininkai ir įmonės) gavo apie 2 mln. litų paramos iš ES.

Kaip buvo naudojami šie pinigai? Vieni modernizavo vandentiekio, kanalizacijos, šildymo sistemas, kiti įsigijo turistinio-sportinio inventoriaus, pirko sodo purkštuvus, ravėtuvus, plūgus, sodmenis, gėles. Treti pirko baldų gamybai bei autotransportui reikalingą įrangą, o mėsos įmonės (jų buvo 2) modernizavo įrengimus. Kitaip sakant, už ES pinigus visi jie gavo galimybę plėtoti savo verslą, modernizuoti savo įmones, užsiimti nauja veikla. Be to, dėl ES paramos šie verslininkai, ūkininkai ir įmonės papildomai sukūrė 65 darbo vietas.

Šilalės rajono Kvėdarnos miestelis dėl ES paramos gali mėgautis šiluma, kurią gamina neseniai modernizuota katilinė. Iki 1999 m. tai buvo seno tipo katilinė, kūrenama mazutu, anglimis, t.y. ekologiškai nešvariu ir importuojamu iš Rytų kuru. Šilalės raj. savivaldybė, parengusi ir laimėjusi konkursą, gavo iš PHARE programos negražinamą finansinę pagalbą – 176 tūkst. eurų (apie 700 tūkst. litų), kurią sėkmingai panaudojo šiai katilinei modernizuoti ir 2,5 MW galios automatinei medienos atliekų kūrenimo linijai įdiegti. Rekonstravus katilinę, ekologinis teršimas sumažėjo kelis kartus, smarkiai sumažėjo energijos gamybos savikaina. Katilinė iš nuostolingos tapo pelninga. Šilalės rajono savivaldybė turi kasmetinę 0,5-1 mln. litų ekonomiją.

Kvėdarnos katilinė tiekia šilumą mokyklai, sporto salei, ambulatorijai, privačioms įmonėms, organizacijoms ir gyventojams. Iš viso apšildo 24 000 m² plotą.

Pagrįstai galime didžiuotis Lietuvos keliais ir jų kokybe. Prie saugaus eismo mūsų keliuose iš dalies yra prisidėjusi ir ES, Via Baltica kelio Marijampolės aplinkkeliui tiesti bei skirtingo lygio sankryžoms statyti ji skyrė 6,5 mln. eurų (apie 22,7 mln. litų). Iki 2004 metų šiam keliui modernizuoti ES skirs dar apie 40 mln. litų.

Kitam keliui – automagistralei Vilnius-Klaipėda modernizuoti iki 2002 m. ES skyrė apie 68 mln. litų, o toliau, iki 2006 m., dar numatoma skirti iki 105 mln. litų.

Kai kuriose minėtų kelių atkarpose yra stiprinama ir platinama viršutinė kelio dangą, senas asfalto sluoksnis keičiamas nauju, platinami ir stiprinami kelkraščiai, taip pat statomos naujos skirtingo lygio sankryžos. Visa tai daroma tam, kad Lietuvos piliečiai ir svečiai galėtų saugiai jaustis mūsų keliuose.

Tai tik keli konkretūs ES paramos pavyzdžiai Lietuvoje. Tokių pavyzdžių būtų galima pateikti ir ūkio reformų įgyvendinimo, verslo plėtros, vidaus rinkos stiprinimo, kovos su korupcija, socialinės ir sveikatos apsaugos, energetikos sektoriaus, kultūros, švietimo ir kitose srityse.

Ką liudija šie keli ES paramos Lietuvai pavyzdžiai?

Pirma, tai suteiktas darbas ir lėšos Lietuvos verslo įmonėms, nevyriausybinėms ir kitoms organizacijoms. Visos jos ir jų darbuotojai gavo ir gauna užsakyimų tiesti kelius, statyti katilines, rengti sąvartynus, teikti programinę įrangą, konsultuoti ir pan. Taigi kalbame apie darbo vietų sukūrimą įvairiose Lietuvos vietose.

Antra, tai švaresnis vanduo, gražesnė aplinka, tvarkingi ir saugūs keliai, kokybiški produktai ir paslaugos, pagaliau – šiluma mūsų namuose.

Trečia, tai žinios, informacija. Įgydamas naujų žinių, idėjų verslininkas, ūkininkas, valstybės tarnautojas ar mokytojas vėliau šitas žinias ir patirtį pritaiko savo darbe. Taigi kalbame apie darbo įgūdžių tobulinimą.

8. Kaip pasikeis mano ir mano šeimos gyvenimas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą?

Esmė nesikeis – Jūsų ir kiekvieno Lietuvos gyventojų šeima gyvens taip, kaip pati norės ir sugebės. Bet galimybių kiekvienam gyventi geriau padaugės, kadangi paspartės ekonomikos plėtra.

Kodėl paspartės? Dėl trijų dalykų.

Pirma, gausime negažintinas lėšas investicijoms į transporto ir aplinkosaugos infrastruktūrą, todėl smarkiai išsiplės statybos, pagerės mūsų keliai, taps švaresnės upės, ežerai ir geriamasis vanduo, bus sutvarkyti miestų sąvartynai. Taip pat ES biudžeto sąskaita gerokai padidės Lietuvos ūkininkų pajamos.

Antra, kitų ES šalių verslininkai ims energingiau investuoti Lietuvoje, nes visa ES rinka bus atvira Lietuvoje gaminamoms prekėms, o pati gamyba čia bus pigesnė.

Trečia, Lietuva, kaip ir kitos pigios ir gausios darbo jėgos šalys, esančios ES bendrosios rinkos (420 milijonų vartotojų!) viduje, taps patrauklios kitų stiprių pasaulio šalių – JAV, Japonijos, Taivano, Korėjos, Kanados – investuotojams. Dovanų niekas neveš, tačiau galimybės dirbti ir užsiimti verslu, taip pat mokytis dirbti ir mokytis užsiimti verslu labai išsiplės.

O kasdienis gyvenimas? Esmė nesikeis. Valgysite, rengsitės, tvarkysite būstą, leisite laisvalaikį taip, kaip panorėsite, kaip darote tai šiandien. Tiktai būsite dar laisvesni savaip gyventi ir veikti.

Galėsite, tarkime, savo kirpyklą perkelti į Barseloną ir kirpti ispanus. Galėsite (žinoma, jei pinigų turėsite, bet ir jų padaugės) Toskanoje ar pietų Švedijoje nusipirkti ūkelį ir auginti jame ką sumanę. Arba tiesiog vasaroti.

Esate biologijos mokytojas? Vadinasi, jums nėra jokių kliūčių įsidarbinti biologijos mokytoju ten, kur atsirado laisva vieta, – bet kurioje ES valstybėje. Ten kalba nelietuviškai? Taip, žinoma, o kaipgi jie turėtų kalbėti? Tačiau yra universitetai, daugybė kitų mokymosi formų ir jauniems, ir visiems kitiems, kad ES teikiamaomis galimybėmis galėtume pasinaudoti.

Dėl ES jūsų gyvenimas iš dalies jau šiandien yra pasikeitęs. Ar pastebite šiuos pokyčius? Pavyzdžiui, jums jau nebegresia “Sekundės” banko indėlininko likimas – fizinių asmenų indėliai bankuose (kol kas iki 45 000 litų, t.y. minimalaus dydžio) apdrausti. Tai ES reikalavimas. Ir leistinos triukšmo normos darbo vietose, kaip ir to triukšmo matavimo būdai, pas mus jau tokios pačios kaip ES.

ES yra modernų ir aukštą gyvenimo lygį pasiekusių valstybių sąjunga, o ne kas nors išgalvoto. Įvairiausių teisės normų derinimas, jų reikalavimų vienodinimas vyksta jau dabar (tokia įstojimo sąlyga), tai vyks ir įstojus. To reikia, kad visoje ES iš tikrųjų būtų bendra ir vientisa rinka. O tai reiškia ne tik visišką laisvę gaminti ir parduoti kur nori, bet ir vienodas prekių gamybos bei paslaugų teikimo sąlygas, kitaip būtų ne konkurencija, o varžybos dėl to, kas mikliau apmulkins pirkėją.

9. Ką Lietuva gali duoti Europos Sąjungai?

Lietuvos įstojimas į ES reikš, kad dar vienas plotelis Europos šiaurės rytuose įsijungia į demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir ekonominės gerovės bei stabilumo zoną. Taiki, santykinai turtinga, demokratiška, stabili ir patikima Europos Sąjunga, įstojus Lietuvai į ją, padidės ir sustiprės. Nuo to ramiau ir geriau ir jai, ir visam pasauliui.

Ekonomine prasme Lietuva Europos Sąjungai neša ūkio plėtros galimybes. Ūkis veikia esant paklausos ir pasiūlos sąveikai. Jei Lietuvos gyventojai turėtų triskart daugiau pajamų, jie pirktų triskart daugiau prekių ir paslaugų, o tai reiškia, kad ir gamyba (bendrasis vidaus produktas), ir darbo vietų skaičius taip pat padidėtų trigubai.

Lietuva neturi galimybių per trumpą laiką padidinti pajamų (ir gamybą, ir darbo vietų skaičių) triskart – nėra Lietuvoje nei tiek kapitalo, nei tiek idėjų. Tačiau jei atsiras kas nors iš šalies, kas ims didinti gamybą nuosavu ar skolintu kapitalu, kas remsis svetimų (mums) rinkų pažinimu ir ten pradžioje realizuos prekes, kas gerai susigaudys ir sugebės gaminti tai, ko reikia vartotojams (įmonėms ir asmenims) tose didelių pajamų ir įvairiausių poreikių šalyse – mūsų pajamos ims kilti, ir Lietuva augtų ne tik kaip gamintoja, bet ir kaip rinka, kaip vieta prekėms ir paslaugoms parduoti. Tada ir paaiškės, kokia „išbadėjusi“ toji rinka, kaip sparčiai didėja joje žmonių pajamos, kiek daug ji gali vartoti ir kaip sparčiai augti.

Visiškai tokia pat padėtis ir kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse; jose taip pat trūksta visko, ką turi brandžios ekonomikos – kapitalo, pajamų, pirkėjų, apyvartos, pelno. Joms ėmus plėstis (tai jau vyksta) ES senbuvės gaus naują impulsą didinti gamybą, daugiau susitelkti į aukštųjų technologijų šakas, daryti „plyno lauko“ investicijas į naujoves ES rytuose, varžytis su savo galingais konkurentais. Žodžiu, ES ekonomika gaus stiprų impulsą plėstis ir veržtis pirmyn amžinose lenktyne su kitų žemynų ir regionų ekonominiais aljansais.

Labai svarbus individualus Lietuvos įnašas į ES bus jos nacionalinė kultūra – kalba, liaudies tradicijos, literatūra, menas, pagaliau - kraštovaizdis.

Kaip ir kiekviena pasaulio šalis, kultūros požiūriu Lietuva yra unikali – antros tokios nėra. Įstojusi į ES ir ekonomiškai kasmet tvirtėdama ji laipsniškai darysis kaip šlifuojamas brangakmenis – patraukli, kaskart vis įdomesnė, masinanti europiečius ir maloninanti juos savo grožiu ir unikalumu. Priešingai nei daugelis būgštauja, tą unikalumą ES skatins ir rems – ir moraliai, ir finansiškai.

Kultūrinė įvairovė ir viso egzistuojančio etninės kultūros paveldo išsaugojimas ir puoselėjimas yra svarbiausias ES kultūros politikos principas. Labai svarbus vaidmuo čia tenka kalbų mokymuisi. Vienas iš ES skelbiamų tikslų – kiekvienas ES valstybės pilietis turėtų kalbėti mažiausiai trimis ES kalbomis. (Išsiplėtus ES dažnas iš mūsų jau iškart kalbėsime ar susikalbėsime keturiomis kalbomis: lietuvių, anglų, vokiečių arba prancūzų, lenkų.)

Lietuvių kalba, suprantama, taps oficialiąja ES kalba, ja bus kalbama per aukščiausiųjų pareigūnų susitikimus, ja bus skelbiami oficialūs ES dokumentai.

O kaip su destrukcijos elementais? Su dabartinėmis patologijomis ir nukrypimais nuo civilizuoto elgesio? Po kurio laiko susidorosime. Svarbiausią darbą nuveiks ekonomikos augimas, dar akivaizdesnis imperatyvas mokytis atsiveriant vis platesnėms galimybėms gerai ir gražiai gyventi.

Mokėjimas palaikyti viešąją tvarką ir pažaboti kriminalinį pasaulį taip pat padidės, kaip ir visuomenės narių pilietinis susivokimas.

10. Kokie yra narystės Europos Sąjungoje plusai?

Stojimas į ES ir narystė joje – tai realiausia galimybė šaliai sėkmingai vystytis. Dėl šalies stojimo į ES poveikio:

- Lietuvos Bendrasis vidaus produktas (BVP) 2002-2009 m. bus 65,9 mlrd. litų didesnis nei būtų buvęs nestojimo atveju.
- Tikimasi, kad kasmet narystė ES leis didinti Lietuvos BVP 1-2 proc.
- 2002-2009 metais į Lietuvos ūkį bus pritraukta iki 23 mlrd. litų investicijų.
- Beveik 2 kartus padidės Lietuvos eksportas, išaugs tiesioginės užsienio investicijos.

Jeigu mes norime, kad kiltų pensijos ir atlyginimai, reikalingas tolygus kasmetinis šalies ūkio pertvarkymas ir augimas. Mes galime pasirinkti – su ES parama šios plėtros tempai bus didesni.

2004-2006 m. Lietuvai iš ES biudžeto iš viso numatyta skirti 10,3 mlrd. litų, arba vienam gyventojui iš ES biudžeto bus skiriama 1 854 litai.

2004-2006 m. Lietuvos žemės ūkis gaus apie 2,5 mlrd. litų, arba vienam gyventojui teks apie 722 litus. Mūsų ūkininkai vien 2004 m. gaus apie 5 kartus didesnę paramą (tiesiogines išmokas) lyginant su 2002 metais.

Būdamas ES piliečiu kiekvienas Lietuvos pilietis turės teisę keliauti, dirbti, studijuoti ir gyventi bet kurioje ES šalyje. Taip pat jis galės pradėti verslą visose šalyse narėse bei teisę naudotis socialinės apsaugos garantijomis. Pastaruoju metu Ispanijoje gyvena apie 20 tūkstančių Lietuvos piliečių, iš kurių tik 2-3 tūkstančiai gyvena legaliai. Vidutiniškai per savaitę iš Ispanijos deportuojama apie 100 Lietuvos piliečių. O juk ES pilietybė suteiktų šiems žmonėms realų darbą, kurio jie negauna savo šalyje.

Griežti ES aplinkos apsaugos standartai, prekių ir paslaugų kokybės reikalavimai, dėmesys, skiriamas vartotojų apsaugai, lems tai, ką galima vadinti gyvenimo kokybės pagerėjimu.

Verslininkai galės parduoti savo gaminius ar teikti paslaugas ne tik trims milijonams tautiečių, bet ir dar keliems šimtams milijonų Europos gyventojų. Sumažės kliūčių verslui ES rinkoje. Kita vertus, naudos turės vietos įmonės, nes jos bus geriau apsaugotos nuo konkurencijos iš Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalių, taip pat tos įmonės, kurios iš NVS šalių importuos prekes, atitinkančias ES standartus.

ES teisės perėmimas bei narystė ES labai patobulins Lietuvos teisinę sistemą.

Politine prasme narystė ES reikš Lietuvos stabilumo didėjimą, tai, be jokios abejonės, bus juntama ir ekonomikoje. Juk verslas gali sėkmingai vystytis tik ten, kur yra aiški ir daugiau ar mažiau stabili įstatyminė bazė. Užsienio investicijos visuomet aplenks valstybę, kuri gali neatlaikyti politinio ar ekonominio vidaus ar užsienio jėgų spaudimo. Todėl integracija į ES ir narystė joje – tai realiausia galimybė šaliai sėkmingai vystytis ir modernizuoti ūkį.

Narystė ES suteiks realius svertus, leisiančius Lietuvai dalyvauti didžiojoje politikoje ir nelikti pasaulio užkampyje. Tapusi ES nare Lietuva kartu su kitomis valstybėmis spręs Europos ateities klausimus.

Narystė ES sustiprins kultūrinę Lietuvos priklausomybę Europai.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis narystės ES pranašumas – tai atsivėrusios naujos galimybės.

11. Kokie yra narystės Europos Sąjungoje minusai?

Narystės ES pasekmes vienareikšmiškai įvardyti tik kaip teigiamas ar tik kaip neigiamas neįmanoma. Jos tarpusavyje glaudžiai susijusios, o, pavyzdžiui, to paties ES teisės akto perkėlimas turi ir privalumų, ir trūkumų (priklausomai nuo to, kokias interesų grupes ar valstybės institucijas paveiks, kada tai atsitiks ir pan.).

Tačiau vis tiek galima teigti, kad integracijos sąnaudos jau pasireiškia ar išryškės artimiausiu metu, o teks jos dažniausiai tam tikroms verslo ir visuomenės grupėms. Ir nors tiesiogiai narystės trūkumais šių sąnaudų vadinti negalima (tai veikia investicijos į ateitį arba siekimas kuo greičiau pasinaudoti integracijos teikiama nauda), keletą tokių pavojaus signalų galima nurodyti.

Jau buvo minėta, kad integracija – tai kartu ir gyvenimo kokybės pagerėjimas: švaresnis vanduo, gaivesnis oras, geresnės kokybės prekės, saugesnės ir geriau įrengtos darbo vietos. Tačiau visa tai kainuoja, o galiausiai visos sąnaudos perkeliamos galutiniam prekių ar paslaugų vartotojui – mums. Vadinasi, integracija ir narystė ES susijusi su kainų (pvz., maisto, žemės ūkio produktų) pokyčiais arba, kitaip tariant, jų kilimu. Paprastai toks kainų kilimas kompensuojamas darbo užmokesčio augimu, tačiau visuomenė, be abejo, griežčiau stebi kainų lygio kitimą nei atlyginimų didėjimą.

Neigiamą integracijos poveikį turėtų patirti maisto perdirbimo įmonės, skerdyklos ir kiti gamintojai (dėl aukštesnių veterinarijos ir fitosanitarijos standartų), pramonės ir paslaugų įmonės (dėl poreikio investuoti į naujas technologijas, būtinybės teikti daugiau informacijos valstybės institucijoms), valstybės institucijos (dėl poreikio keisti darbo tvarką, persikvalifikuoti dėl padidėjusio darbo krūvio ar, kai kuriais atvejais, jų funkcijų sumažinimo).

Integracija ir pasirengimas narystei ES gali būti skausmingesnis smulkioms įmonėms ir smulkiems ūkininkams (dėl padidėjusios konkurencijos ir aukštesnių kokybės standartų, sąnaudų padidėjimo ir jų kompensavimo galimybių).

Truputį padidės bendras importo muitų lygis - padidės 90,2 mln. litų, sumažės 10,8 mln. litų. Dėl to neigiamą poveikį patirs vartotojai bei importuotojai. Kita vertus, padidės kai kurių vietinių gamintojų apsauga. Prekyboje su Rusija išaugs arba atsiras muitai branduolinių reaktorių kuro elementams, gamtinėms dujoms, kai kurioms chemijos prekėms, trąšoms, automobiliams ir pan., o sumažės muitas benziniui.

Tiriant galimą ES direktyvų poveikį, nustatyta, kad labiausiai nukentės Lietuvos įmonės, nepajėgsiančios finansuoti gaminių ir technologijų modernizavimo, importuotojai iš Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalių, pigioms ir prastesnės kokybės prekėms pirmenybę teikiantys vartotojai. Jei gaminiai neatitiks ES standartų, juos bus draudžiama įvežti.

Integracija yra neatsiejamai susijusi su Lietuvos ekonomikos restruktūrizavimu ir modernizavimu. Todėl restruktūrizavimo pasekmės – persikvalifikavimas, būtinybė keisti darbo vietą – kuri laiką gali sustiprėti ir padidėti.

Kita vertus, negalima šių laikinų neigiamų pokyčių priskirti tik integracijai į ES – bet kuriuo atveju Lietuva privalėtų pertvarkyti savo ūkį, o be ES paramos šis procesas būtų dar skausmingesnis ir trukėtų ilgiau.

12. Ar galima išstoti iš Europos Sąjungos?

Valstybės narės išstojimo iš ES procedūra nėra aptariama Europos Bendrijos steigimo sutartyje ir Europos Sąjungos sutartyje.

Tačiau formaliai žiūrint, tai nereiškia, kad vieną kartą įstojusi į ES valstybė jau niekada negalės iš jos pasitraukti. ES yra demokratinių valstybių sąjunga, o tai reiškia, jog bet kuri valstybė gali pasitraukti iš Sąjungos, jei, tarkim, valstybės piliečiai nusprendžia, kad narystė ES prieštarauja šalies nacionaliniams interesams.

ES istorija pateikia mums du pavyzdžius apie valstybių narių pageidavimą pasitraukti iš ES.

1975 m. liepos 5 d. referendume dėl to balsavo Didžiosios Britanijos piliečiai. Tąsyk 67,2 proc. britų pasisakė už pasilikimą ES, o 32,8 proc. – prieš. Taigi Didžioji Britanija liko ES.

Kitas pavyzdys – Grenlandija. Ši didžiausia pasaulyje sala, kurios 84 proc. teritorijos dengia ledynai ir kurioje gyvena tik apie 56 tūkst. žmonių, 1982 m. vasario 23 d. referendume nusprendė pasitraukti iš ES (už pasitraukimą balsavo 74,9 proc., prieš – 26,1 proc.). Tačiau Grenlandijos pavyzdys yra išskirtinis: ji nėra nepriklausoma valstybė, o yra sudedamoji Danijos Karalystės dalis, turinti autonomiją.

Vis dėlto šis pavyzdys rodo, kad bet kuri ES valstybė narė gali ir turi teisę išstoti iš ES.

Kita vertus, galima pagrįstai abejoti sprendimo pasitraukti iš ES nauda ir racionalumu. Stiprėjant globalizacijos procesams ir augant ekonominei valstybių tarpusavio priklausomybei, sunku įsivaizduoti, kad toks kurios nors valstybės žingsnis duotų naudos šalies ekonominiam vystymuisi ar jos piliečių gerovei.

13. Ar Lietuva ir kitos Europos Sąjungos valstybės bus lygiavertės ir ar Lietuvos interesams bus deramai atstovaujama?

Į šį klausimą atsakyti galima tik supratus, kaip ES yra priimami sprendimai.

Pagrindiniai veikėjai ES sprendimų priėmimo procese, be Europos Komisijos, yra ES Taryba ir Europos Parlamentas, kuriuose ES valstybėms atstovaujama daugiau mažiau proporcingai gyventojų skaičiui.

Pavyzdžiui, Lietuvai ir kitoms šalims kandidatėms tapus ES narėmis, ES Taryboje balsai pasiskirstys taip:

- Vokietija, Didžioji Britanija, Prancūzija ir Italija turės po 29 balsus;
- Ispanija ir Lenkija – po 27;
- Rumunija – 14;
- Olandija – 13;
- Graikija, Čekija, Belgija, Vengrija ir Portugalija – po 12;
- Švedija, Bulgarija ir Austrija – po 10;
- Slovakija, Danija, Suomija, Airija ir Lietuva – po 7;
- Latvija, Slovėnija, Estija, Kipras ir Liuksemburgas – po 4;
- Malta – 3.

Iš viso būsimajame 27 valstybių narių ES Taryboje bus 345 balsai. Lietuvos 7 balsai sudarys 2 proc. visų balsų, tačiau ir Vokietijos 29 balsai atitiks tik 8 proc. visų ES Tarybos balsų.

Panašiomis proporcijomis numatytas balsų pasiskirstymas ir Europos Parlamente, jame Vokietija turės 99 atstovus, o Malta – tik 5. Lietuvai atstovaus 12 parlamentarų. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad ES valstybės nėra lygiavertės tikrąją to žodžio prasme¹. Tačiau tai tik aritmetika pagrįstas išpūdis, kurį paneigia ES sprendimų priėmimo praktika.

Nors dauguma sprendimų ES yra priimami kvalifikuotąja balsų dauguma², derybų dėl tų sprendimų procesas ir jo specifika lemia, kad balsų skaičius labai dažnai nėra lemiamas kurios nors valstybės narės įtakos prielaida. Pavyzdžiui, Graikija, turinti palyginti nedidelį balsų skaičių ES Taryboje (numatyta 12) ir Europos Parlamente (numatyta 22), dažnai yra apibūdinama kaip aktyviausiai ir bene sėkmingiausiai savo interesus ginanti valstybė, kilus reikalui pasitelkianti net ir tokias kraštutines derybų priemones, kaip naujų iniciatyvų blokavimas ar pan. Tokias galimybes pavieniui valstybei suteikia ES nuostata, kad sprendimai turi tenkinti visas valstybes nares.

¹ Pvz., Vokietijos vienam balsui ES Taryboje teks 2,83 milijono gyventojų, o Liuksemburgo vienas balsas Taryboje atstovaus tik 110 tūkst. gyventojų. Lietuvos vienas balsas atstovaus apie 500 tūkst. gyventojų. Tiek Europos Parlamente, tiek ES Taryboje balsų skaičius paskirstomas priklausomai nuo kiekvienos valstybės gyventojų skaičius. Juo daugiau valstybėje gyventojų, juo daugiau valstybė turi balsų. Taigi Lietuva gavo balsų tiek, kiek maksimaliai galėjo gauti.

² Pagal 2000 m. gruodžio 11 d. Nicos Europos viršūnių tarybos susitikime priimtą sprendimą, sprendimas ES Taryboje bus priimtas, jei už jį balsuos dauguma valstybių narių ir jei bendras balsų skaičius ES Taryboje bus didesnis nei 62 proc. visų balsų.

Be to, priimant sprendimus, susijusius su naujų narių priėmimu, taip pat tam tikras mokesčių politikos sritis apimančius sprendimus, vis dar laikomasi vienbalsiškumo principo, reiškiančio, kad bet kuri valstybė narė turi veto teisę.

Visa tai įrodo, kad, bent jau galimybių ginti savo interesus prasme, ES valstybės iš tiesų yra lygiateisės. Tad lieka tik kelti klausimą, kaip valstybės šiuo lygiateisiškumu pasinaudoja.

Prie deramo Lietuvos atstovavimo ES gali prisidėti kiekvienas iš mūsų. Dažnai (o po rinkimų – beveik visada) girdime, kad išsirinkome tokią valdžią, kokios esame verti. Šis principas tinka ir kalbant apie Lietuvos interesų atstovavimą Briuselio institucijose.

12 Europos Parlamento narių Lietuvoje bus renkami tiesioginiais rinkimais. Todėl tikėtina, kad išsilavinęs, keletą užsienio kalbų mokantis ir gerai ES “virtuvę” išmanantis žmogus turės daugiau galimybių ir ras daugiau būdų aktyviau dalyvauti vieno ar kito sprendimo priėmimo procese, nei pilietis, kurio didžiausias pasiekimas gyvenime – baigtos kelios mokyklos klasės, o pagrindinis jo, kaip politiko, darbo įrankis – statinė turgaus aikštėje.

Be to, Lietuvos interesų atstovavimą piliečiai galės įvertinti ir per Seimo rinkimus, kadangi būtent po šių rinkimų yra formuojama Vyriausybė, kurios nariai dalyvaus kitos ES institucijos – ES Tarybos veikloje.

Taigi sąlygos kontroliuoti Lietuvos interesų atstovavimą ES institucijose bus sudarytos renkant vietinės valdžios atstovus ir Europos Parlamento narius.

Kita vertus, būtina suvokti ir tai, kad ne tik valstybės institucijų atstovai ar Europos parlamentarai gali deramai atstovauti šalies interesams.

ES sprendimų priėmimo sistema – painus ir sudėtingas mechanizmas, teikiantis iš tiesų labai plačių veiklos ir įtakos galimybių įvairiausioms interesų grupėms, verslo asociacijoms ar nevyriausybinėms organizacijoms. Todėl nereikėtų jau dabar manyti, kad Lietuvos interesams nebus tinkamai atstovaujama ES – prie šio atstovavimo, pasitelkę iniciatyvą, idėjas ir pasiryžimą tas idėjas įgyvendinti, galės prisidėti kiekvienas iš mūsų.

Teisė

14. Ar Lietuvos narystė Europos Sąjungoje reikš nepriklausomybės ir suvereniteto praradimą?

Dar 1964 metais Europos Bendrijų Teisingumo Teismas savo sprendime *Costa versus ENEL* byloje nurodė:

“Tai, kad valstybės perduoda Bendrijai iš savo vidaus teisės sistemos teises ir įsipareigojimus, kylančius iš Sutarties, reiškia nuolatinį jų suverenių teisių apribojimą (...).”

Iš tikrųjų Europos Bendrijos steigimo sutartyje ir Europos Sąjungos sutartyje apibrėžtose srityse ES institucijos - Europos Parlamentas, ES Taryba, taip pat Europos Komisija - priima valstybėms narėms privalomus teisės aktus: reglamentus, direktyvas bei sprendimus.

Tačiau ši teisė yra ribota. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 5 straipsnio 1 dalį, „Bendrija veikia neperžengdama Sutarties jai suteiktų įgaliojimų ir paisydamą jos numatytų tikslų“.

Be to, šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintas subsidiarumo principas, pagal kurį Bendrija imasi veiksmų tik tada, kai pasiūlyti veiksmai negali būti valstybių narių tinkamai įvykdyti ir kai tokius veiksmus pati Bendrija atliktų geriau.

Net tose srityse, kur valstybės narės visiškai perleido ES savo suverenias teises leisti teisės aktus, šie aktai priimami tiesiogiai dalyvaujant ES valstybių narių atstovams.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismas yra ne kartą išaiškinęs, kad išimtinėi Bendrijos kompetencijai priskiriama bendroji žemės ūkio politika, užsienio prekybos, transporto, žvejybos, konkurencijos politika, vidaus rinkos teisinis reguliavimas.

Kai kuriose srityse, pavyzdžiui, aplinkosaugoje ar socialinėje sferoje, kompetencija leisti teisės aktus yra mišri, t.y. ES institucijos gali priimti aktus tik tam tikrais klausimais.

Dar kitur, pavyzdžiui, sveikatos apsaugos sferoje, ES valstybės narės turi išimtinę kompetenciją.

Nereikia užmiršti, kad ES pirmiausia yra ekonominio pobūdžio tarptautinė organizacija, paremta keturiomis pagrindinėmis laisvėmis (laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas). Todėl nors pagal Europos Sąjungos sutartį ES valstybės narės vykdo bendrą užsienio ir saugumo politiką (BUSP), vis dėlto ES vyrauja ekonominiai aspektai, nes privalomi aktai BUSP srityje ES lygmeniu kol kas nepriimami. Tiesa, 1997 m. Amsterdame ir 2000 m. Nicos sutartys numatė kai kuriuos tolesnius žingsnius BUSP srityje, tačiau vargu ar tai reikė esmines permainas.

Dalyvavimas ES reiškia, kad tam tikrose srityse valstybės perleido Sąjungai dalį savo suverenių teisių leisti įstatymus ir kitus teisės aktus, tačiau visos ES valstybės narės yra nepriklausomos valstybės. Nors jų veikimo laisvė tam tikrose srityse paaukota bendriems ekonominiams ir politiniams tikslams, tarptautinės teisės ir praktikos požiūriu nekyla klausimo dėl jų nepriklausomybės: jos sudaro tarptautines sutartis su kitomis valstybėmis, užmezga ir palaiko diplomatinius bei konsulinius santykius, yra kitų tarptautinių organizacijų narės, jų vyriausybės turi visą valdžią savo valstybės teritorijoje ir t.t.

Beje, nėra jokios bendros ES teritorijos. Portugalijos, Prancūzijos ar kitų ES valstybių narių atstovai nustebtų, jeigu kas nors jiems pareikštų, kad šios valstybės prarado savo nepriklausomybę dėl narystės ES.

15. Ar stojimas į Europos Sąjungą prieštarauja LR Konstitucijai?

Lietuvos stojimas į ES neprieštarauja LR Konstitucijai, kadangi stojimas į ES nereiškia nepriklausomybės netekimo ar apribojimo. Valstybė, įstodama į ES, perleidžia dalį valstybės institucijų kompetencijos ir tuo pat metu pradeda kartu su kitomis ES valstybėmis narėmis dalyvauti privalomų teisės aktų priėmimo ES institucijose. Valstybės kompetencijos dalis perleidžiama tik tam tikrose srityse, apibrėžtose Europos Bendrijos steigimo sutartyje ir Europos Sąjungos sutartyje.

LR Konstitucijos 136 straipsnis skelbia, kad: "Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja Valstybės interesams ir jos nepriklausomybei". Taigi šio straipsnio nuostata leidžia Lietuvai stoti į tarptautines organizacijas, tarp jų ir į ES.

135 Konstitucijos straipsnis skelbia, kad: "Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo". Šie užsienio politikos interesai ir siekiai atitinka tuos, kurie yra įtvirtinti Europos Bendrijos steigimo sutartyje ir Europos Sąjungos sutartyje. ES suprantama kaip valstybių asociacija, siekianti glaudesnės ekonominės ir politinės integracijos savo piliečių gerovės užtikrinimo, taikos ir stabilumo Europoje vardan.

Lietuva, siekdama narystės ES, pripažįsta ES teisės viršenybę prieš Lietuvos teisę ir tai, kad ES institucijos turi išimtinę kompetenciją Europos Bendrijos steigimo sutartyje ir Europos Sąjungos sutartyje numatytoje srityse.

Paminėti suvereniteto apribojimo aspektai nereiškia, kad integracija į ES nesuderinama su Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, statusu. ES valstybių narių ekonominė integracija ir bendrosios rinkos sukūrimas galėjo vykti tik su sąlyga, kad valstybės narės suteikia tam tikras galias bendroms ES institucijoms. Valstybė narė, apribodama savo kompetenciją, dalį suverenių teisių sutinka įgyvendinti kartu su kitomis valstybėmis narėmis. Tokiu būdu sukuriama bendra teisinė sistema, kuri vienodai taikoma visoms valstybėms narėms ir jų piliečiams.

Valstybės stojimas į ES ir valstybinių institucijų kompetencijos dalies delegavimas ES institucijoms nereiškia, kad valstybė praranda nepriklausomybę ar demokratinės santvarkos požymius.

Visuotinai pripažinta ir nekelia jokių abejonių tai, kad ES valstybės narės yra visateisės tarptautinių santykių ir organizacijų dalyvės.

16. Kokios bus Lietuvos, kaip ES valstybės narės, teisės ir pareigos?

Narystė ES reikš, jog Lietuva turės teisę bei pareigą dalyvauti Europos Parlamento, ES Tarybos, Europos Komisijos ir kitų ES institucijų veikloje. Tokiu būdu Lietuva prisidės prie ES politikos formavimo tais klausimais, kurie pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties ir Europos Sąjungos sutarties nuostatas yra priskirti Sąjungos kompetencijai. Kitaip sakant, Lietuva kartu su kitomis ES valstybėmis dalyvaus priimant visam Europos žemynui svarbius sprendimus.

Kaip ES valstybė narė, Lietuva turės pareigą savo teritorijoje taikyti ES teisės aktų reikalavimus. Jeigu Lietuvos teisėje nebus įgyvendinti ES teisės reikalavimai arba Lietuvos teisė prieštaras ES teisei, Lietuva gali būti patraukta atsakomybėn. Tokiu atveju ES institucijos arba Lietuvos fiziniai arba juridiniai asmenys galės kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą dėl Lietuvos teisės prieštaravimo ES teisei.

Lietuvos, kaip ES valstybės narės, pareiga bus gerbti žmogaus teises ir užtikrinti pagarbą tautinėms mažumoms bei jų teisių gynimą.

Lietuvos piliečiai, kaip ES piliečiai, turės teisę laisvai judėti ir apsigyventi bet kurioje ES valstybėje, balsuoti ir būti kandidatais per vietos savivaldos ir Europos Parlamento rinkimus, teikti peticijas Europos Parlamentui ir kreiptis į Europos Ombudsmeną bei Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. Taip pat Lietuvos piliečius gins bet kurios ES valstybės narės diplomatinės atstovybės bet kurioje pasaulio šalyje.

Lietuvių kalba taps viena iš oficialių ES kalbų. Į lietuvių kalbą bus verčiami visi ES dokumentai, lietuviškai bus galima kreiptis į ES institucijas ir gauti iš jų lietuvišką atsakymą. Lietuviškai į Lietuvos fizinius ar juridinius asmenis turės kreiptis ES institucijos, o per susitikimus ES institucijose bus garantuotas vertimas į lietuvių kalbą ir iš jos.

17. Ar Europos Sąjunga verčia Lietuvą priimti nenaudingus mums įstatymus?

ES skiriasi nuo kitų tarptautinių organizacijų tuo, kad turi savarankišką teisinę sistemą. Vienas iš išskirtinių ES teisės bruožų yra jos viršenybė nacionalinės teisės atžvilgiu ir tiesioginis galiojimas visose valstybėse narėse. ES teisės kūrimą, įgyvendinimą, aiškinimą ir ginčų sprendimą užtikrina ES institucijos.

1995 m. birželio 12 d. Lietuva ir ES pasirašė Europos sutartį, steigiančią asociaciją tarp Lietuvos ir Europos Bendrijų. Pagal šios sutarties 69 straipsnį Lietuva išipareigojo įstatymų bazę laipsniškai suderinti su ES teisės reikalavimais.

Nacionalinės teisės derinimas su ES teise yra vienas iš pagrindinių būsimosios narystės ES reikalavimų. Taigi rengiantis narystei ES Lietuva privalo nacionalinę teisę suderinti su ES teisės reikalavimais. Kitaip sakant, mes perimame ES valstybių narių priimtas žaidimo taisykles. Taisykles, kurios ES veikia daugiau nei 50 metų, kurių paiso 15 valstybių ir kurias dabartiniu metu perima 12 šalių kandidačių.

ES neverčia nė vienos šalies kandidatės, taigi ir Lietuvos, priiminėti nenaudingus joms įstatymus. Įstatymai priimami ne dėl ES, o dėl mūsų pačių tikslų ir interesų.

Nepamirškime, kad derindama teisę Lietuva jau šiandien priėmė daug mums visiems labai reikalingų įstatymų, kaip antai: Autorių teisių ir gretutinių teisių, Akcinių bendrovių, Pinigų plovimo prevencijos, Moterų ir vyrų lygių galimybių, Konkurencijos įstatymus, Muitinės kodeksą, Civilinį kodeksą ir pan.

Pavyzdžiui, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu siekiama, kad būtų įgyvendintos LR Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos dėl moterų ir vyrų lygių teisių, kad priimant į darbą abi lytys būtų vienodai traktuojamos arba, tarkim, už tą patį darbą būtų mokamas vienodas atlyginimas.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu siekiama, kad Lietuvoje, kaip visose civilizuotose valstybėse, būtų gerbiamos autorių teisės, t.y. kad žmogaus parašytos knygos ar išleistos kompaktinės plokštelės nepasisavintų, neplagijuotų, be autoriaus sutikimo neplatintų, kitaip sakant – nelegaliai neužsidirbtų autoriaus darbo sąskaita.

Žinoma, šie ir kiti įstatymai anksčiau ar vėliau būtų priimti ir jeigu nesirengtume stoti į ES. Tačiau stojimas į ES skatina Lietuvą reikšmingus įstatymus priimti kur kas greičiau. Kita vertus, mūsų įstatymų nuostatos yra derinamos prie didelę demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms patirtį turinčios ES teisės. Tai irgi yra labai svarbu, kadangi šioje srityje mums tikrai yra ko pasimokyti iš ES.

Tiesą sakant, priimti įstatymą yra tik pusė darbo. Ne mažiau svarbu yra užtikrinti, kad šis įstatymas veiktų. O šioje srityje į mus nukreiptas ypač dėmesingas ES žvilgsnis. Kitaip tariant, ES nori, kad Lietuva iš tiesų būtų teisinė visuomenė, kurioje gerbiamos žmogaus teisės, galioja įstatymų viršenybės principas, įstatymai yra įgyvendinami. Be šito mes tikrai netapsime ES valstybe nare. Kad tai nėra tik tušti žodžiai, patvirtina ir vienas iš narystės ES reikalavimų Lietuvai ir kitoms šalims kandidatėms.

Saugumas ir užsienio politika

18. Ar narystė Europos Sąjungoje užtikrins Lietuvos saugumą?

ES yra saugumo ir stabilumo zona. Narystė ES mažina išorinių grėsmių tikimybę, nes valstybės narės bendrai sprendžia sienų apsaugos, kovos su terorizmu, nelegalia migracija, nusikalstamumu ir kitas su piliečių saugumu susijusias problemas.

Be to, narystė ES reiškia integraciją į bendrą rinką, kurioje laisvai juda prekės, kapitalas, paslaugos ir darbuotojai. Tai sudaro sąlygas tolygiai vystytis šalių ekonomikai ir apsaugo nuo staigių ekonominių krizių.

Narystė ES galėtų mums pasiūlyti geresnį žmogaus teisių ir laisvių bei didesnę piliečių saugumo užtikrinimą. Pirmiausia todėl, kad būtų laikomasi bendrųjų vertybių – demokratijos, pagarbos žmogaus ir tautinių mažumų teisėms, įstatymų viršenybės principų.

Todėl akivaizdu, kad ES priešinsis bet kokiam bandymui pažeisti vienos iš jos narių saugumą, nes tai būtų tiesioginis pasikėsinimas į bendrąsias vertybes. Valstybės narės yra glaudžiai susijusios tarpusavio ryšiais. Agresija prieš vieną iš jų netiesiogiai pažeidžia ir kitų interesus. Be to, pastaraisiais metais ES aktyviai plėtoja bendrą gynybos politiką, kuri taip pat sustiprins jos narių saugumą.

Vis dėlto ES nėra gynybinis aljansas ir neturi gynybai skirtų karinių struktūrų. Europos Sąjunga yra ekonominio pobūdžio valstybių sąjunga. Todėl pirmiausia ji užtikrina ekonominį, socialinį ir teisinį saugumą. Karinis saugumas tradiciškai yra siejamas su NATO.

ES turi savo saugumo politiką, tačiau ji nėra tarpusavio gynybos sąjunga – ji nėra NATO.

19. Ar būtina, kad Lietuva būtų ir Europos Sąjungos, ir NATO narė?

Narystės ES sąlygose šalims kandidatėms, tarp jų ir Lietuvai, nėra nurodoma, kad jos, norėdamos tapti ES valstybėmis narėmis, turi būti ir NATO narės.

Iš 15 dabartinių ES valstybių narių 4 valstybės – Airija, Austrija, Suomija ir Švedija – nepriklauso NATO valstybių aljansui. Airija yra ES valstybė narė nuo 1973 metų, o Austrija, Suomija ir Švedija nuo 1995 metų. Stojimo sutartyse su šiomis valstybėmis nebuvo kalbama apie būtinybę stoti į NATO. Vadinasi, kiekviena ES valstybė narė laisvai nusprendžia, stoti jai į NATO ar ne.

Natūralu, kad ir Lietuvai tokio reikalavimo ES nekelia.

Kita vertus, visos ES valstybės pripažįsta, kad NATO yra Europos saugumo pagrindas, nes šios organizacijos įkūrimo sutarties 5 straipsnis skelbia: “Šalys sutinka, kad ginkluotas užpuolimas vienos ar kelių iš jų atžvilgiu Europoje ar Šiaurės Amerikoje bus laikomas užpuolimu prieš jas visas”.

Todėl Lietuvos saugumą galima užsitikrinti per abi narystes – ES ir NATO. Tai ir yra nekintamas Lietuvos siekis.

20. Ar Lietuva po įstojimo į Europos Sąjungą galės savarankiškai palaikyti santykius su Europos Sąjungai nepriklausančomis valstybėmis?

Įstojusi į ES Lietuva visiškai įsijungs į ES tarpvyriausybinių bendradarbiavimą užsienio politikos srityje – Bendrąją užsienio ir saugumo politiką. Pagrindinės šios politikos įgyvendinimo priemonės – bendra pozicija ir bendras veiksmas, kuriuos ES valstybės gali (tačiau neprivalo) pareikšti ar imtis įgyvendinti konkrečiu užsienio politikos klausimu. Tokiu būdu valstybės narės plėtoja tarpusavio politinį solidarumą ir susilaiko nuo veiksmų, kurie prieštarauja Sąjungos interesams.

Tačiau kiekviena ES šalis išlaiko savarankišką savo užsienio politiką.

Lietuva dar iki įstojimo į ES, bendraudama su įvairiomis pasaulio valstybėmis, atsižvelgia į ES politiką šių šalių atžvilgiu – jau vien dėl to, kad mūsų ir ES valstybių užsienio politikos principai yra pagrįsti tomis pačiomis idėjomis ir nuostatomis.

Be to, dalyvaudama ES bendrojoje užsienio ir saugumo politikoje Lietuva kartu įgis galimybę, nors ir netiesiogiai, palaikyti santykius su kur kas daugiau valstybių nei šiuo metu, tolimesnėse šalyse Lietuva galutinai bus suvokta kaip tikra Europos valstybė.

Ekonomika

21. Ar narystė Europos Sąjungoje nesužlugdys Lietuvos ekonomikos?

Lietuvos narystės ES skeptikai dažniausiai remiasi argumentu, kad šalies įmonės dar nėra pasirengusios konkuruoti su ES įmonėmis ir, Lietuvai tik įstojus į ES, šalyje nuvilnys bankrotų banga.

Siekdama išvengti tokios padėties, Europos Komisija suformulavo reikalavimą, kad, prieš tapdamos narėmis, visos šalys kandidatės privalo įrodyti savo įmonių pasirengimą atlaikyti konkurencinį spaudimą bendrojoje rinkoje. Taigi Lietuva netaps ES nare, jei nebus patenkintas šis narystės kriterijus.

Europos Komisijos vertinimais (2002 m. spalio mėn.), Lietuvos įmonės bus pasirengusios laisvai konkurencijai ES rinkose.

Narystė ES turėtų ne tik nesužlugdyti Lietuvos ekonomikos, bet priešingai – padėti tvirtus pagrindus tolesniam jos augimui.

Ekonomikos teorijoje ir praktikoje žinoma pagrindinė mažų valstybių ekonominio augimo sąlyga – jų atvirumas užsienio prekybai ir investicijoms. Jau šiandien Lietuvos ūkio augimą didžiaja dalimi lemia įmonių eksporto apimčių augimo tempai. Taigi pirmiausia narystė ES garantuos Lietuvos gamintojams muitų, kvotų ar kitokių prekybos barjerų nevaržomą verslo erdvę nuo Vilniaus iki Lisabonos. Kitais žodžiais tariant, narystė ES suteiks teisę be apribojimų parduoti savo produkciją didžiausioje pagal perkamąją galią pasaulio rinkoje.

Antra, narystė ES paskatins užsienio bendrovių investicijas Lietuvoje. Išaugės užsienio investuotojų ir šalies įmonių pasitikėjimas Lietuvos teisine aplinka, ji įgis vis daugiau bendrų bruožų su Vokietijoje ar Prancūzijoje dešimtmečius funkcionuojančia teisine aplinka (kad jos nėra Lietuvoje, taip dažnai skundžiasi mūsų šalies žmonės ir verslininkai).

Pagaliau pažymėtina struktūrinių fondų teikiama parama, kurią gaus Lietuva, tapusi ES nare. Lietuva 2004-2006 m. iš ES išsiderėjo 9.243,0 mlrd. litų, o įmokos į ES biudžetą sudarys 1.764,4 mlrd. litų, t.y. beveik keturis kartus mažiau. Turint omenyje, kad visas Lietuvos 2002 m. valstybės biudžetas yra maždaug 11 mlrd. litų, ši parama būtų išties reikšminga.

22. Kaip gali Lietuva būti priimta į Europos Sąjungą, jeigu jos ekonomikos išsivystymo lygis yra daug žemesnis, negu Europos Sąjungos valstybių narių?

Nederėtų ES vertinti kaip “turtingųjų klubo”, į kuri patenka tik tam tikrą ekonominio išsivystymo lygį pasiekusios valstybės, o neturtingesnės paliekamos užribyje.

ES vis dažniau apibūdinama kaip “vertybių sąjunga”, t.y. kaip Europos žemyno valstybių, išpažįstančių tam tikras bendrąsias vertybes, sąjunga, o pagrindinės vertybės – demokratija ir žmogaus teisės. Turint omenyje, kad Lietuva ir kitos Vidurio ir Rytų Europos (VRE) valstybės yra jaunos demokratijos, ES plėtros užduotis yra sustiprinti ne tik šių šalių rinkos ekonomikas, bet ir jose vykstančius demokratinius procesus.

Panašių tikslų siekė ir 1986 m. ES plėtra į Ispaniją ir Portugaliją – ekonomiškai atsilikusias valstybes, tik prieš keletą metų nuvertusias autoritarinius režimus ir pradėjusias demokratines reformas. Taigi ne veltui Europos integracija yra įvardijama kaip ekonominėmis priemonėmis siekiamas politinis tikslas.

Nedera pamiršti to fakto, kad dabartinės ES valstybės narės tiek ekonomikos, tiek socialinės politikos, tiek kitų sričių atžvilgiu yra nevienodos, t.y. nerasime vienodų eksporto ir importo apimčių, vienodo žemės ūkio, regioninio ir socialinio išsivystymo rodiklių, kainų, biudžeto, infliacijos lygio, pagaliau – nedarbo lygio.

Kita vertus, skeptikai yra teisūs teigdami, kad ekonominio išsivystymo skirtumai tarp ES valstybių narių ir šalių kandidačių ankstesnių plėtrų kontekste dar niekada nebuvo tokie ryškūs. Iš dalies dėl šios priežasties 1993 m. Kopenhagoje įvykęs Europos viršūnių tarybos susitikimas nustatė būsimosios VRE valstybių narystės ES sąlygas, tarp kurių ypatingas vaidmuo tenka ekonominiams narystės kriterijams: šalyje kandidatėje turi veikti funkcionali rinkos ekonomika ir turi būti akivaizdu, kad ji įstengia atlaikyti konkurencijos spaudimą ir rinkos jėgų veikimą ES.

Taip pat šalis kandidatė tvirtai įsipareigoja siekti politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos. Tai reiškia, kad valstybė liberalizuoja kainas ir prekybą, sukuria rinkos ekonomikos veikimą užtikrinančią teisinę sistemą (pvz., įmonių, konkurencijos ar intelektinės nuosavybės teisės srityse), užtikrina makroekonominį stabilumą, vykdo struktūrines ūkio reformas.

Kiekvienais metais savo Reguliariajame pranešime Europos Komisija įvertina šalių kandidačių pažangą įgyvendinant ekonominius kriterijus. Pažymėtina, kad šiuo metu dar nė viena iš VRE šalių kandidačių iki galo neatitinka ES ekonominių kriterijų.

Dar 2000 m. lapkričio mėn. Europos Komisijos Reguliariajame pranešime Lietuva buvo įvardijama kaip funkcionuojanti rinkos ekonomika, kuri vidutiniu laikotarpiu (t.y. per 3-5 metus) turėtų būti pasirengusi atlaikyti ES rinkos jėgų konkurencinį spaudimą. Tai reiškia, jog šalis privalo tęsti pradėtas ūkio reformas, kad iki numatomos narystės dienos (2004 m. gegužės 1 d.) visiškai patenkintų ekonominius narystės reikalavimus.

23. Ar Lietuva nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos bus pajėgi konkuruoti su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis?

Toki klausimą užduodantys žmonės dažniausiai baiminasi, ar Lietuvos įmonės, vos prieš 10 metų pertvarkiusios savo veiklą rinkos ekonomikos sąlygomis, bus pajėgios konkuruoti su ES įmonėmis, turinčiomis ilgametes veiklos tradicijas ir paprastai dirbančiomis pagal naujausias technologijas.

Šis klausimas yra išties aktualus, ir jį užduoda ne tik šalių kandidačių gyventojai, bet ir pati Europos Komisija. Vienas iš vadinamųjų Kopenhagos kriterijų, kuriais ES remiasi, vertindama šalių kandidačių pasiekimus, parodo Lietuvos, Lenkijos ar Latvijos įmonių pasirengimo konkuruoti ES bendrojoje rinkoje lygį.

Kaip buvo minėta, 2002 m. spalio mėn. Europos Komisijos Reguliarusis pranešimas apie Lietuvą teigia, kad šalies įmonės bus pasirengusios konkuruoti ES rinkoje su sąlyga, jei bus tęsiamos struktūrinės ūkio reformos.

Visada atsiras skeptikų ar optimistų, nesutinkančių su šiuo Lietuvos padėtį apibendrinančiu teiginiu. Lietuvos pramonės įmonių padėtis išties labai įvairi. Kai kurios, pavėlavusios prisitaikyti prie pakitusios ekonominės aplinkos, modernizuoti gamybą, šiandien išgyvena sunkius laikus ar yra netoli bankroto ribos. Tuo tarpu kitos, laiku atlikusios skausmingas, bet būtinas reformas, pritraukusios talentingus vadovus, sėkmingai veikia didžiule konkurencija, bet ir tokiomis pat galimybėmis pasižyminčioje ES rinkoje. Tarp įmonių, sėkmingai veikiančių ES rinkose, būtų galima paminėti ne vieną tekstilės, maisto ar chemijos pramonės įmonę. Pastebimas ir spartus paslaugų sektoriaus apimčių (tarp jų ir eksporto) augimas.

Taigi ES bendrąją rinką Lietuvoje turėtume pradėti vertinti kaip katalizatorių, skatinantį Lietuvos įmonių konkurencingumo augimą. Jeigu Lietuvos gamintojų produkcija atlaikys ES gamintojų konkurenciją (o tokių pavyzdžių nuolat daugėja), jie bus pasirengę konkuruoti bet kurio kito pasaulio regiono rinkoje.

24. Ar tiesa, kad įstojus į Europos Sąjungą dauguma Lietuvos gyventojų išvyks ieškoti darbo į Europos Sąjungos valstybes?

Šias baimes pirmiausia sąlygoja ryškūs ekonominio išsivystymo lygio skirtumai tarp senųjų ir naujųjų valstybių narių. Tokios baimės Europos integracijos istorijoje nėra naujos.

1986 m. Portugalijai ir Ispanijai stojant į ES, buvo bijomasi masinės migracijos į turtingąsias kaimynines Vakarų Europos valstybes – Prancūziją, Italiją, Didžiąją Britaniją. Šios pesimistinės prognozės ne tik nepasitvirtino, bet įvyko priešingai. Po narystės ES, pradėjus sparčiau augti Portugalijos, Ispanijos ekonomikoms bei išsitvirtinus demokratinei santvarkai, daugelis emigrantų ėmė grįžti į tėvynę (tas pats įvyko ir Airijoje, kuri ES nare tapo 1973 m.). Todėl tikėtina, kad, Lietuvai ir kitoms šalims kandidatėms tapus ES narėmis, tendencija išliks panaši.

Migracijos iš Lietuvos srautai istoriškai buvo nukreipti ne Europos valstybių, bet Amerikos, Australijos žemynų link. Pažymėtina, kad Lietuvos gyventojai pasižymi itin žemu bendruoju migracijos lygiu, net ir pačios Lietuvos viduje. Nors 2000 m. lapkričio mėn. visuomenės nuomonės apklausa parodė, kad net 51 proc. Lietuvos gyventojų tiki, jog narystės ES pranašumas - daugiau galimybių rasti darbą ES šalyse, tačiau vos 2 proc. Lietuvos piliečių siektų visam laikui įsidarbinti užsienyje.

Pačioje ES laisvo darbuotojų judėjimo teise naudojasi apie 3-5 procentus darbo jėgos. Lietuva šioje srityje nebūtų išimtis: specialistai prognozuoja, jog iš Lietuvos ieškoti darbo svetur gali išvykti 2-4 proc. dirbančiųjų.

Remiantis Vakarų mokslininkų atliktomis studijomis, iš dešimties Vidurio ir Rytų Europos šalių kandidačių (iš viso 105 mln. gyventojų) per pirmuosius 10 narystės metų į ES emigruos 1,8 mln. dirbančiųjų, arba 3,9 mln. gyventojų. Per kitus 10 metų šis skaičius turėtų sumažėti maždaug 5 kartus.

Svarbu nepamiršti ir veiksnių, kurie riboja darbinę migraciją į kitas šalis: kalbos barjeras, šeimos įsipareigojimai, darbo rinkos padėtis kitose šalyse ir galimybės ten įsidarbinti.

Kitaip sakant, ES valstybių darbo rinkos taip pat kelia tam tikrus reikalavimus, kuriuos daugeliu atvejų privalo patenkinti darbo užsienyje ieškantys užsienio šalių piliečiai. Vienas iš svarbiausių – tos šalies kalbos mokėjimas. Jau penkių dešimtmečių ES patirtis rodo, kad tai yra vienas iš pagrindinių veiksnių, ribojančių laisvą darbo jėgos judėjimą Europos ekonominėje erdvėje. Be to, net ir išmokę tos šalies kalbą, ne visi žmonės yra pajėgūs integruotis nepažįstamoje visuomenėje, prisitaikyti prie kultūrinių šalies ypatumų.

Šiuo metu, kai mūsų šalyje dar nėra pakankamai sukuriama darbo vietų, darbo jėgos mobilumas tiek šalies viduje, tiek į užsienio valstybes apskritai nėra smerktinas reiškinys. Žmonės, ypač jauni, laikinai padirbėję užsienio šalyse, praplečia akiratį, sukaupia patirties, tobulina kalbos žinias, specialybės įgūdžius. Visa tai vėliau palengvina įsidarbinimą Lietuvoje.

Taigi apibendrinant galima sakyti, kad Lietuvos narystė ES nebus išimtis kitų ES valstybių narių kontekste. Numatoma, kad pirmaisiais narystės ES metais emigracija padidės, tačiau vėliau, laipsniškai atsigauvant ekonomikai, migracijos srautai turėtų stabilizuotis, o emigrantai – pradėti grįžti į šalį.

Europos Sąjunga paprašė pereinamojo laikotarpio nuo 2 iki 7 m. nuo Lietuvos narystės pradžios (pagal formulę 2+3+2 m.), kurio metu ES šalys narės gali riboti laisvo darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos.

- *Savo ruožtu Lietuva turės galimybę riboti laisvą darbo jėgos judėjimą toms ES šalims narėms, kurios taikys apribojimus Lietuvai.*
- *Danija, Švedija, Airija, Olandija ir D.Britanija pareiškė, kad tokių apribojimų netaikys, taigi mūsų piliečiai galės laisvai dirbti šiose šalyse nuo narystės ES pradžios. Su kitomis šalimis Lietuvai palikta galimybė derėtis dvipusių derybų pagrindu dėl pereinamojo laikotarpio panaikinimo.*

25. Ar tiesa, kad Lietuvoje, jai įstojus į Europos Sąjungą, kils “protų nutekėjimo” problema?

“Protų nutekėjimo” problema aktuali ne tik Lietuvai, bet ir kitoms mažiau turtingoms pasaulio valstybėms, nepriklausomai nuo to, integruojasi jos į ES ar ne. Jau šiandien kvalifikuoti Lietuvos (taip pat kaip Indijos ar Rusijos) darbuotojai, pvz., informatikos specialistai, be didesnių sunkumų randa darbą ES valstybėse. Globalizacijos sąlygomis bet kokie specialistų judėjimo apribojimai faktiškai yra neįmanomi. Bene vienintelis būdas apsisaugoti nuo “protų nutekėjimo” – stiprėjanti ekonomika, augantis bendras šalies pragyvenimo lygis, darbuotojų kvalifikaciją atitinkančių darbo vietų sukūrimas.

Narystė ES, pasireiškianti dalyvavimu ES bendrojoje rinkoje bei išaugusiomis tiesioginėmis užsienio investicijomis, skatina bendrąjį ekonomikos augimą. Todėl tikėtina, kad “protų nutekėjimo” problema būtų dar aktualesnė Lietuvai netapus ES nare ir dėl to sulėtėjus ūkio plėtros tempams.

Pagal 1999 m. “Gyvenimo sąlygų tyrimą”, atliktą Lietuvos specialistų kartu su Norvegijos taikomųjų socialinių tyrimų institutu (FAFO), labiausiai iš Lietuvos linke išvykti jaunesni išsilavinę asmenys (iki 34 m. amžiaus), nesusituokę, didelių miestų gyventojai, taip pat skurdžiausioji ir turtingiausioji visuomenės dalis.

Tai tarsi rodytų “protų nutekėjimo” grėsmę. Tačiau 2000 m. lapkričio mėn. visuomenės nuomonės apklausos duomenimis, tik apie 2 proc. Lietuvos gyventojų siektų išvažiuoti gyventi ir dirbti į užsienį.

Tai leidžia tikėtis, kad Lietuva nesusidurs su masine “protų nutekėjimo” problema.

Europos Sąjunga paprašė pereinamojo laikotarpio nuo 2 iki 7 m. nuo Lietuvos narystės pradžios (pagal formulę 2+3+2 m.), kurio metu ES šalys narės gali riboti laisvo darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos.

- *Savo ruožtu Lietuva turės galimybę riboti laisvą darbo jėgos judėjimą toms ES šalims narėms, kurios taikys apribojimus Lietuvai.*
- *Danija, Švedija, Airija, Olandija ir D. Britanija pareiškė, kad tokių apribojimų netaikys, taigi mūsų piliečiai galės laisvai dirbti šiose šalyse nuo narystės ES pradžios. Su kitomis šalimis Lietuvai palikta galimybė derėtis dvipusių derybų pagrindu dėl pereinamojo laikotarpio panaikinimo.*

26. Ar narystė Europos Sąjungoje reikš, kad Lietuvą užplūs nelegalių imigrantų ir ieškančiųjų darbo banga?

Narystė ES susijusi su laisvu asmenų, taip pat ir darbuotojų, judėjimu. Tačiau ES piliečiai ir jų šeimų nariai turės teisę atvykti, apsigyventi, dirbti Lietuvoje su tam tikrais apribojimais.

Europos Sąjunga paprašė pereinamojo laikotarpio nuo 2 iki 7 m. nuo Lietuvos narystės pradžios (pagal formulę 2+3+2 m.), kurio metu ES šalys narės gali riboti laisvo darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos.

- *Savo ruožtu Lietuva turės galimybę riboti laisvą darbo jėgos judėjimą toms ES šalims narėms, kurios taikys apribojimus Lietuvai.*
- *Danija, Švedija, Airija, Olandija ir D. Britanija pareiškė, kad tokių apribojimų netaikys, taigi mūsų piliečiai galės laisvai dirbti šiose šalyse nuo narystės ES pradžios. Su kitomis šalimis Lietuvai palikta galimybė derėtis dvipusių derybų pagrindu dėl pereinamojo laikotarpio panaikinimo.*

Tikėtina, kad norinčių atvykti dirbti į Lietuvą iš ES šalių asmenų nebus daug. Aukštesnis pragyvenimo bei pajamų lygis, geresnė darbo sąlygų kokybė, patrauklesnės užimtumo perspektyvos – tai pagrindiniai veiksniai, skatinantys žmones vykti į kitas šalis. Esama padėtis leidžia tikėtis, kad artimiausiu metu Lietuva bus emigracijos, o ne imigracijos šalis.

Lietuvos teisės aktai, reguliuojantys ir ribojantys užsienio piliečių įdarbinimą Lietuvoje, išliks ir Lietuvai tapus ES nare ir bus taikomi ne ES šalių narių piliečiams.

Su nelegalios imigracijos problema pirmiausia susiduria išsivysčiusios Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybės, t.y. šalys, kurių ekonomikos yra pajėgios pasiūlyti trečiojo pasaulio šalių gyventojams gerokai aukštesnį pragyvenimo lygį.

Kadangi nelegalūs migrantai plūsta pirmiausia į ekonomiškai išsivysčiusias valstybes, Lietuvai, bent artimiausiu metu, migracijos, ypač iš turtingos ES, tikrai nėra ko baimintis.

Kitas klausimas – ar Lietuvos narystės ES paskatintas ekonomikos augimas nesukels augančios nelegalių imigrantų bangos iš Rytų: Baltarusijos, Rusijos ar tolimesnių kraštų?

Tikėtina, kad taip, tačiau šią problemą Lietuva pajėgi spręsti. Tai daroma stiprinant išorines sienas ir pasienio kontrolės postus (su Rusija ir Baltarusija), diegiant pažangias informacines technologijas.

Kita vertus, nereikėtų į imigraciją žiūrėti tik kaip į neigiamą dalyką. Imigracija ateityje gali turėti ir esminių ekonominių privalumų, kai auganti ekonomika ims kelti naujus reikalavimus darbo jėgai. Tikriausiai ne veltui 2000 m. Vokietija paskelbė suteiksianti 30 000 “žalių kortelių” į šalį atvykstantiems kompiuterijos specialistams. Taip atsitinka tada, kai vietos švietimo sistema nėra pajėgi parengti pakankamo skaičiaus specialistų, sukuriančių didžiulę pridėtinę vertę ir palaikančių tos šalies gyventojų bendrąjį pragyvenimo lygį.

Vis dėlto šiandieninė Lietuva dar nesuciduria su masinės imigracijos iššūkiu ir mažai tikėtina, kad su juo susidurs artimiausioje ateityje. Ekspertai prognozuoja, kad per artimiausius 20-30 metų emigracija iš Lietuvos, nors ir nesmarkiai, bet viršys imigraciją.

27. Ar Lietuvos piliečiai galės laisvai įsidarbinti Europos Sąjungos valstybėse?

Laisvė be apribojimų įsidarbinti bet kurioje iš penkiolikos ES valstybių narių yra viena pamatinių ES piliečių teisių, kurią numato dar 1957 metais pasirašyta sutartis dėl Europos Ekonominės Bendrijos (EEB) įsteigimo. Taigi šia teise be jokių išlygų pasinaudos ir ES nare tapusios Lietuvos piliečiai, tačiau ne pirmisiais narystės ES metais, o po pereinamojo laikotarpio. Kodėl susiklostė tokia padėtis ir kiek šis laikotarpis truks?

Šiuo metu vienam iš 105 milijonų šalių kandidačių gyventojų tenkantis bendrasis vidaus produktas vidutiniškai sudaro mažiau nei 50 proc. ES vidurkio, o atlyginimai tesiekia 10-15 proc. ES vidutinio atlyginimo dydžio. Tokie vis dar ryškūs ekonominio išsivystymo skirtumai, be to, sulėtėję ekonominio augimo tempai rytinėse ES valstybėse (pirmiausia Vokietijoje) lėmė šių šalių piliečių baimę dėl pigios darbo jėgos antplūdžio iš stojančių į ES valstybių. Reikia pripažinti, kad šiandieninėje ES daugelį politinių sprendimų priima nacionaliniu lygiu išrinkti politikai. Todėl tiek Vokietijos, tiek Austrijos vadovams labai svarbu atsižvelgti į savo rinkėjų būgštavimus ir pageidavimus. Būtent laisvas darbo jėgos judėjimas iš Rytų yra daugiausia nerimo ES piliečiams kelianti plėtros pasekmė.

Atsižvelgdama į šias aplinkybes Europos Komisija suformulavo gana lanksčią poziciją:

1. ES valstybės narės su šalimis kandidatėmis gali sudaryti dvišales sutartis, liberalizuojančias laisvą darbo jėgos judėjimą iš šių šalių. Tokius ketinimus pareiškė Airija, Švedija, Danija, Olandija ir D.Britanija.
2. Tokios sutarties nepasirašius, 2 metus po šalies narystės ES valstybėms narėms (pvz., Vokietijai) suteikiama teisė taikyti nacionalinius reikalavimus įdarbinant šios šalies (pvz., Lietuvos) piliečius. Praėjus šiam laikotarpiui, ES valstybės narės, pageidaujančios ir toliau taikyti nacionalinius reikalavimus, privalo apie tai pranešti Europos Komisijai ir pagrįsti savo poziciją. Priešingu atveju pereinamasis laikotarpis nustoja galiojės.
3. Praėjus 5 metams po Lietuvos (ir kitų kandidačių) narystės ES, valstybės narės gali šį laikotarpį pratęsti dar 2 metams tik įrodžiusios esant rimtų problemų jų darbo rinkoje, pvz., esant itin aukštam nedarbo lygiui.

Taigi 7 metai po narystės yra pats ilgiausias pereinamasis laikotarpis, kokio galėtų pageidauti valstybės narės. Mažas Lietuvos gyventojų skaičius ir geografinis atstumas nuo ES leidžia pagrįstai tikėtis, kad mūsų atveju tokio laikotarpio neprireiks. Tuo tarpu net su penkiomis populiariomis tarp darbo ieškančių lietuvių šalimis (Švedija, Danija, Olandija, Airija, D.Britanija) liberalusis režimas įsigalios nuo narystės ES dienos.

Skeptiškai pereinamojo laikotarpio atžvilgiu nusiteikusiems žmonėms gali kilti klausimas: nejaugi daugiamilijoninei ES darbo rinkai reikėtų saugotis Lietuvos su jos trimis su puse milijonų gyventojų? Tikriausiai ne, ir tai pripažįsta pačios ES diplomatai. Vis dėlto padėtis yra gerokai sudėtingesnė. Kadangi ES piliečių baimės kelia pirmiausia ryškūs Vakarų ir Rytų Europos ekonominio išsivystymo skirtumai, ar būtų teisinga lietuvius atskirti, tarkime, nuo gausesnių lenkų ar vengrų, kurių vidutinės pajamos vienam gyventojui didesnės? Tikriausiai ne.

Vis dėlto labai tikėtina, kad ES atsižvelgs į Lietuvos, kaip mažos valstybės specifiką ir jau po dvejų narystės metų mūsų piliečiai galės laisvai įsidarbinti daugumoje ES valstybių.

28. Ar narystė Europos Sąjungoje gali sumažinti bedarbių skaičių Lietuvoje?

Taip, nors narystė ES nedarbo mažėjimą Lietuvoje labiau veiks netiesiogiai.

Su bedarbystės problema susiduria ne tik Lietuva, bet ir nemažai ES valstybių. Pavyzdžiui, nedarbo lygis pačioje ES kinta nuo mažiausio – 2,4 proc. Liuksemburge, Olandijoje iki didžiausio – 13 proc. Ispanijoje (2001 m.). Todėl ES įgyvendina įvairias bedarbystės mažinimo programas, kuriomis ateityje galės pasinaudoti ir Lietuvos gyventojai. Visiškai išgaliojus darbo jėgos judėjimo laisvei, Lietuvos piliečiai, nerandantys darbo Lietuvoje, galės jo be apribojimų ieškoti kitose Europos šalyse.

Bedarbystės lygis labai priklauso nuo bendrojo šalies ekonomikos augimo. Šiandienio nedarbo Lietuvoje pagrindinės priežastys yra ne visų įmonių ir darbuotojų sugebėjimas prisitaikyti prie pakitusios ekonominės padėties, rinkos ir laisvos konkurencijos sąlygų.

Tuo tarpu narystė ES užtikrins užsienio prekybos ir investicijų apimčių didėjimą, taigi ir spartesnius Lietuvos ekonomikos augimo tempus. Tai savo ruožtu prisidės ir prie bedarbystės lygio šalyje mažinimo.

Kaip pavyzdį galima paminėti Airiją, kurioje bedarbystės lygis dėl užsienio investicijų per pastaruosius 10 metų sumažėjo nuo 16 iki 4 procentų.

Finansų politika

29. Kiek Lietuvai kainuoja pasirengimas narystei Europos Sąjungoje?

Į šį klausimą nėra paprasta atsakyti, kadangi Lietuvos pasirengimo narystei ES darbai nėra atskirai planuojami ar finansuojami, o yra sudedamoji institucijų darbo dalis. Lietuvos pasirengimo narystei ES procese dalyvauja daugiau nei 40 Lietuvos institucijų, tarp jų visos ministerijos (išskyrus Krašto apsaugos ministeriją). Visos valstybės institucijos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto, t.y. gauna asignavimus pagal vykdomas programas. Dalis šių programų yra tiesiogiai susijusios su Lietuvos integracija į ES. Taigi per minėtų programų finansavimą vyksta Lietuvos pasirengimo narystei finansavimas iš valstybės biudžeto.

Vis dėlto Lietuvos pasirengimo narystei sąnaudas galima įvertinti apytiksliai. Europos komitetas prie LR Vyriausybės, bendradarbiaudamas su kitomis valstybės institucijomis (daugiau kaip 40), kiekvienais metais parengia Lietuvos pasirengimo narystei programą (LPNP), kurioje atspindimi visi Lietuvos institucijų vykdomi arba suplanuoti vykdyti su integracija į ES susiję darbai ir apskaičiuojamos šiems darbams įgyvendinti reikalingos lėšos.

Pagal naujausią LPNP versiją (patvirtintą 2001 m. birželio 13 d.), 2001 metais pasirengimo narystei ES darbams finansuoti iš Lietuvos valstybės biudžeto skirta apie 359 mln. litų, 2002 metais planuojami atlikti darbai įvertinti beveik 989 mln. litų suma, 2003 metais – atitinkamai 821 mln. litų.

Pereinamaisiais laikotarpiais (2004-2009 m.) planuojamas finansavimo iš Lietuvos valstybės biudžeto poreikis sudaro 427 mln. litų.

30. Ar narystė Europos Sąjungoje nėra per brangi Lietuvai?

Posakis “narystės kaina” nėra visiškai tikslus.

Narystė ES nėra prekė, kurią būtų galima suderėti ir nupirkti Europos šalių “turguje”. Paprastais žodžiais tariant, Lietuva narystės ES neperka ir jokiai užsienio valstybei nemoka savo piliečių uždirbtų pinigų.

Kai kalbama apie Lietuvos pasirengimo narystei ES darbus ir su tuo susijusias išlaidas, paprastai omenyje turima Lietuvos pasirengimo narystei programa (LPNP). LPNP – tai didelės apimties dokumentas, kuriame yra pristatomi visi Lietuvos institucijų vykdomi arba suplanuoti vykdyti su integracija į ES susiję veiksmai. Šiems veiksams įgyvendinti reikalingos lėšos ir vadinamos Lietuvos narystės ES sąnaudomis.

Pasirengimo narystei darbams finansuoti skiriamų lėšų dydis labiausiai priklauso nuo darbų pobūdžio.

Daugiausia lėšų skiriama investicinėms-infrastruktūros priemonėms įgyvendinti (pvz., transporto koridorių rekonstrukcijai, vandens valymo įrenginių statybai ir pan.). 2001 m. investicinių projektų įgyvendinimui skirta beveik 743 mln. litų, iš jų tik 63 mln. litų buvo skirti iš Lietuvos valstybės biudžeto. Tuo tarpu per ES struktūrinius fondus ir kitas tarptautines institucijas buvo gauta apie 337 mln. litų suma. Likusi lėšų suma buvo gauta iš kitų vietinių šaltinių (pvz., Aplinkos apsaugos investicijų fondo, “Lietuvos geležinkelių” nuosavų lėšų ir pan.). Tačiau būtina pažymėti, kad investicinių projektų įgyvendinimas svarbus viso šalies ūkio raidai, juolab kad investicinės priemonės numatytos žemės ūkio, žuvininkystės, transporto, energetikos ir aplinkos sektoriuose.

Nemaža dalis finansinių išteklių skiriama institucinėms priemonėms įgyvendinti (pvz., darbuotojų kvalifikacijai kelti, patalpoms ar įrangai įsigyti, naujiems darbuotojams). Vertindama šalies kandidatės pažangą, ES ypatingą dėmesį kreipia į jos administracinius gebėjimus, todėl institucinis stiprinimas yra būtinas, siekiant vykdyti ES teisės aktuose apibrėžtas funkcijas. 2001 m. institucinėms priemonėms vykdyti skirta apie 312 mln. litų, iš jų apie 232 mln. litų buvo skirti iš Lietuvos valstybės biudžeto. Per ES struktūrinius fondus ir kitas tarptautines institucijas buvo gauta apie 68 mln. litų. Dar 12 mln. litų skyrė kiti vietiniai finansavimo šaltiniai.

Lietuvai rengiantis narystei ES kiekvienais metais tenka parengti nemažai programų, strategijų ar kitų dokumentų, apibrėžiančių tam tikrų ES teisės nuostatų įgyvendinimo būdus. Šių dokumentų rengimo lėšos taip pat yra įskaičiuojamos į Lietuvos pasirengimo narystei sąnaudas, tačiau jos palyginti nedidelės. 2001 metais dokumentų rengimo priemonėms bei dalyvavimui ES programose skirta apie 98 mln. litų, iš jų iš Lietuvos valstybės biudžeto - 63 mln. litų. Per ES struktūrinius fondus ir kitas tarptautines institucijas gauta apie 27 mln. litų.

Kalbant apie integracijos į ES sąnaudas, būtina pažymėti, kad lėšos, skiriamos Lietuvos pasirengimui narystei ES, iš tikrųjų skiriamos šalies modernizavimui. Sukurtos modernios institucijos, besinaudojančios informacinėmis sistemomis, jose dirbantys kvalifikuoti valstybės tarnautojai, atnaujinta kelių infrastruktūra, aplinkosauginiai įrengimai ir t.t. niekur nedings iš Lietuvos, o prisidės prie gyvenimo lygio ir kokybės augimo.

Kai kas didelę Lietuvos narystės ES sąnaudų dalį sieja su Ignalinos AE uždarymu. Vis dėlto jau šiandien ES valstybės pripažįsta, kad Ignalinos AE uždarymas yra ne tik Lietuvos, bet ir visos Europos problema. Turint omenyje, kad artimiausių 10 metų laikotarpiu dėl savo techninių charakteristikų

atominė jėgainė bet kuriuo atveju privalės būti uždaryta, geriau tai atlikti pasitelkiant Europos fondus, negu naudojant tik ribotas Lietuvos valstybės lėšas.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad narystės ES sąnaudos – tai pirmiausia, pačios Lietuvos investicijos į savo valstybės modernizavimą, jos valdymo struktūrų ir ūkio reformą. Tai investicijos, kurios daugeliu atvejų būtų būtinos nepriklausomai nuo integracijos į Europos Sąjungos struktūras. Vis dėlto kartais sudaromas klaidingas įspūdis, kad daugelio investicijų reikia ne Lietuvai, bet ES, nors iš tikrųjų yra atvirkščiai – Lietuva savo pasiryžimu vykdyti reformas turi įrodyti, kad yra verta prisijungti prie didžiausio pasaulyje išsivysčiusių šalių bloko.

31. Kodėl Europos Sąjunga skiria paramą Lietuvai?

Europos Sąjunga, teikdama paramą Lietuvai ir kitoms šalims kandidatėms iš Vidurio ir Rytų Europos, pirmiausia siekia užtikrinti sėkmingą socialinių ir ekonominių reformų vykdymą būsimosiose ES narėse.

Tai ypač svarbu žvelgiant į Lietuvos narystės ES perspektyvą - šiandieninės ES narės yra taip glaudžiai tarpusavyje susijusios, kad bet kokie neigiami pokyčiai vienoje šalyje (pvz., didelė bedarbystė, gamtai daroma žala) skaudžiai atsiliptų kitai valstybei (pvz., laisvo asmenų judėjimo sąlygota didelė migrantų banga, užterštos upės). Taigi stiprindamos Lietuvą ES valstybės stiprina ir save.

Kuriant ekonominę ir socialinę žmonių gerovę, siekiama užtikrinti politinį stabilumą. Demokratinė valdžia ir demokratijos principo įgyvendinimas, įstatymo viršenybė, pagarba žmogaus teisėms tiesiogiai veikia ir ekonomines reformas bei šalies ekonominę gerovę.

Taip pat ES paramos priemonėmis siekiama sukurti vieningą Europą, kurioje vyrautų demokratija, ekonominė ir socialinė žmonių gerovė, šalys taikiai tarpusavyje sugyventų ir nebūtų karinių konfliktų.

Galiausiai skirdama paramą Lietuvai ES rengia mus būsimai narystei. Narystės ES kriterijai nėra įgyvendinami per vieną dieną. Egzistuoja daug sričių, kuriose beveik nuo nulio reikia įdiegti išties administracines struktūras, parengti darbuotojus ar sukurti jų darbui materialinę bazę. Įstatymų derinimo procesas trunka jau keletą metų, jis vyks ir vėliau. O rinkos ekonomikos sukūrimas ir gebėjimas konkuruoti yra dalykai, kuriems pasiekti reikia ryžtingų ir nuoseklių reformų. To pasiekti būtų išties nelengva naudojantis vien tik nuosavais ribotais finansiniais ištekliais.

32. Ar atsipirks visi Lietuvos pinigai, kuriuos ji išleidžia stojimui?

Svarbu įsisąmoninti, kad Lietuvos valstybė nėra kokia nors akcininkė, įsipareigojanti investuoti į akcinę bendrovę “Europos Sąjunga” ir taip uždirbti pinigų savo dalininkams, t.y. piliečiams. Dar kartą reikėtų pažymėti, kad Lietuva pirmiausia investuoja ne į narystę ES, o į save pačią, t.y. į modernios valstybės ir jos ekonomikos kūrimą. Būtų išties sudėtinga atskirti lėšas, kurias Lietuva investuoja “integracijai į Europos Sąjungą”, nuo lėšų, investuojamų į šalies modernizaciją.

Kaip jau minėta, maždaug trečdalis visų Lietuvos pasirengimo narystei išlaidų yra finansuojama iš pačios ES struktūrinių fondų. Šias lėšas galima taip pat laikyti ES investicija į Lietuvos modernizavimą, nes jos pasireiškia aukštesnės kvalifikacijos specialistais, geresne technine įranga ir pan. Pavyzdžiui, muitinės pasienio postuose su Kaliningrado sritimi Lietuva, pasinaudojusi ES parama, pasiekė gana aukštą techninio aprūpinimo (taigi ir automobilių pralaidumo) lygį. Tuo tarpu Rusijos Federacija dėl lėšų stygiaus vis dar nėra pajėgi įrengti atitinkamų muitinės postų pasienyje su būsima ES nare.

Šiandien aišku, kad Lietuvos įplaukos iš ES biudžeto kelis kartus viršys būsimas įmokas į jį. 2004-2006 m. mūsų šalis iš ES išsiderėjo 9.243,0 mlrd. litų, o įmokos į ES biudžetą sudarys 1.764,4 mlrd. litų, t.y. beveik keturis kartus mažiau.

Bet kuriuo atveju dabar skiriamos lėšos (investicijos) pasirengimui narystei ES atsipirks. Ir atsipirks ne tik skaičiuojant pinigais, bet ir aukštesnio pragyvenimo lygio, saugumo, geresnės kokybės prekių, grynesnio oro ir švaresnių upių, geresnių kelių ir kitomis prasmėmis.

33. Koks būtų Lietuvos įnašas į Europos Sąjungos biudžetą ir kiek Lietuva iš jo gautų pajamų?

2002 m. gruodžio 13 d. baigėme trejus metus vykusias derybas dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje.

2004-2006 m. mūsų šalis iš ES išsiderėjo 9.243,0 mlrd. litų, o įmokos į ES biudžetą sudarys 1.764,4 mlrd. litų, t.y. beveik keturis kartus mažiau.

Palyginkime

2004-2006 m. Lietuvai iš ES biudžeto iš viso numatyta skirti 10,3 mlrd. litų. Ši suma prilygsta 2002 m. metinėms Lietuvos biudžeto išlaidoms - 10,86 mlrd. litų. 10,3 mlrd. litų sudaro 9,243 mlrd. litų, kuriuos išsiderėjome derybose su ES įvairioms politikoms finansuoti, bei 1,043 mlrd. litų, skiriamų per specializuotus SAPARD, ISPA ir PHARE fondus.

Ką pasiekėme derybose su ES?

Lituvai 2004-2006 m. skiriama didžiausia grynoji finansinė parama iš visų šalių kandidačių - 1 347 litai vienam gyventojui.

Mokėjimai iš Europos Sąjungos biudžeto vienam Lietuvos gyventojui 2004-2006 m. sudarys 1 854 litus - vieni iš didžiausių tarp kandidačių. Lietuvos įmokos į ES biudžetą atitinkamai 507 litai - vienos iš mažiausių tarp kandidačių.

Didžiausia parama tarp šalių kandidačių žemės ūkio srityje - 722 litai.

Tikimasi, kad kasmet narystė Europos Sąjungoje leis didinti Lietuvos bendrąjį nacionalinį produktą (šalyje sukurtų prekių ir paslaugų vertė) 1-2 proc. Palyginimui: 2002 m. Lietuvos BVP - 50,1 mlrd. litų (prognozuojama).

FINANSINIAI DERYBŲ REZULTATAI (duomenys vienam gyventojui, litais, 2004-2006 m.)

	LT	EE	LV	PL	CZ	HU	SL	SK	MT	CY
Finansinis grynasis balansas:	1 347	1 243	1 208	625	262	470	421	532	1 174	380
• mokėjimai iš ES biudžeto	1 854	1 813	1 626	1 208	1 122	1 250	1 751	1 129	2 741	2 227
• įmokos į ES biudžetą	507	570	418	583	860	780	1 328	597	1 569	1 847
ES finansinė parama:	2 665	2 514	2 385	1 719	1 547	1 744	2 179	1 664	3 189	2 596
• parama žemės ūkiui	722	625	583	414	376	508	695	400	252	497
• struktūrinė pagalba	1 360	1 523	1 509	1 015	780	974	701	998	696	435
• parama vidaus politikoms	535	314	255	162	142	190	383	211	179	204
• kompensacijos	48	52	38	128	249	72	400	55	2 060	1 460
ES finansinė parama (mln.litų)	9 243	3 521	5 659	66 518	15 928	17 609	4 357	8 988	1 243	2 079

proc. nuo BVP (2001 m.)	19,99	16,53	19,29	9,79	7,28	8,80	6,02	11,39	7,58	5,91
-------------------------	-------	-------	-------	------	------	------	------	-------	------	------

Žemės ūkis ir kaimo plėtra

Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai žemės ūkio ir kaimo plėtros srityje 2004-2006 m. sudarys apie 2,5 mlrd. litų, arba vienam gyventojui teks apie 722 litus.

ES parama žemdirbiams sudarys beveik trečdalį visos Lietuvai skiriamos paramos. Turint galvoje tai, kad žemdirbiai sudaro tik 16 proc. šalies dirbančių žmonių, jiems teks didesnė paramos dalis.

Lietuvos ūkininkai galės gauti gerokai didesnes išmokas, nei buvo mokamos iš šalies biudžeto 2002 ir ankstesniais metais.

2004-2006 m. tiesioginėmis išmokomis iš ES biudžeto Lietuvos ūkininkai gaus apie 425 mln. litų. 2002 m. ūkininkams Vyriausybė skyrė 91 mln. litų.

Pavyzdžiui, už grūdinius pasėlius 2002 m. buvo mokama 40 litų už hektarą pasėlių, o jau 2004 m. ši išmoka padidės beveik 6 kartus, iki 235 Lt/ha.

Be tiesioginių išmokų, kurios kasmet didės po 10 proc. iki 2014 metų, žemdirbiams po narystės ES taip pat numatyta parama kaimo plėtrai - 2004-2006 metų laikotarpiu gausime apie 1,5 mlrd. litų iš ES biudžeto.

Šiais pinigais remsime nelabai palankių ūkininkauti vietovių ūkius, ankstyvą ūkininkų išėjimą į pensiją, jaunų ūkininkų įsikūrimą ir pan. Taip pat numatyta galimybė paremti pusiau natūrinius ūkius apie 3 452 litų išmoka.

Vidutinio 20 ha ūkio išmokos ir pajamos (Lt)

	2001 m.	2004 m. iki 40 proc. ES paramos lygio
Tiesioginės išmokos	360	7 100
Pajamos už realizuotą produkciją	27 291	47 735
Iš viso pajamų iš ūkio	27 651	49 835
Iš 1 ha	1 383	2 492

Ignalinos AE

Lietuva išsiderėjo, kad ES Ignalinos AE uždarymo reikmėms iki 2006 metų skirtų apie 1 mlrd. litų. Taip pat Europos Sąjunga specialiaame protokole įsipareigojo Lietuvai skirti papildomą ilgalaikį finansavimą po 2006 m. Šios lėšos bus skiriamos techniniam elektrinės eksploatacijos nutraukimui, socialiniams reikalams, elektrinėms modernizuoti, aplinkosaugai, energijos tiekimo saugumui užtikrinti.

Be to, Europos Sąjunga ir kai kurios valstybės donorės 2000 m. Lietuvai skyrė apie 715 mln. litų pasirengti Ignalinos AE uždarymui. Ši suma 2003 m. gali būti padidinta dar 100 mln. litų.

Preliminariais skaičiavimais, Ignalinos AE uždarymo problemoms išspręsti iki 2020 m. reikės apie 8,2 mlrd. litų. Lietuva iki 2002 m. pabaigos buvo sukaupusi apie 160 mln. litų.

Regioninė politika

Lietuvai 2004-2006 m. iš ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo skiriama apie 4,7 mlrd. litų, arba apie 1 360 litų vienam gyventojui. Šias lėšas galėsime skirti darbo vietoms kurti, smulkiam ir vidutiniam verslui skatinti, infrastruktūrai kurti ir gerinti; taip pat bus remiami moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra, alternatyvi ekonominė veikla kaimo vietovėse, švietimas bei profesinis mokymas ir pan.

Aplinka ir transportas

Narystė Europos Sąjungoje padidins paramą aplinkos apsaugai ir transportui. 2004-2006 m. vien tik iš Sanglaudos fondo Lietuvai bus skirta apie 1,9 mlrd. litų.

Smulkus ir vidutinis verslas

Planuojama, kad Lietuvai įstojus į ES parama verslui iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų sudarys 345 mln. litų 2004-2006 m. laikotarpiu. Palyginimui: nuo 2001 m. smulkus ir vidutinis verslas (SVV) Lietuvoje remiamas iš SVV plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialios programos, kurios finansavimui 2002 m. skirta 6,3 mln. litų.

34. Ar įstojus į Europos Sąjungą kils mokesčiai ir kainos?

Kalbant apie kainas, reikėtų skirti kelias pagrindines sritis.

Pirma, kaip pasikeis importuojamų ir Lietuvoje gaminamų produktų kainos? Kokie veiksniai turės įtakos šiems pasikeitimams?

Lietuva taps ES didžiulės bendrosios rinkos sudedamąja dalimi, kurioje be suvaržymų (muitų, kvotų ar techninių barjerų) juda prekės, paslaugos, kapitalas ir žmonės. Ne ES šalies gamintojas į ES bendrąją rinką gali patekti tik sumokėjęs maito mokesčius.

Taigi Lietuvai prisijungus prie bemaitės ES ekonominės erdvės ir nebelikus jokių Lietuvos ir ES tarpusavio prekybos suvaržymų, iš ES importuojamų produktų kainos mažės.

Kita vertus, Lietuvai pradėjus taikyti Europos maito mokesčius, šiek tiek pasikeis iš NVS valstybių (Rusijos, Ukrainos ir pan.) importuojamos produkcijos kainos. Pavyzdžiui, prekyboje su Rusija išaugs arba atsiras maitai branduolinių reaktorių kuro elementams, gamtinėms dujoms, kai kurioms chemijos prekėms, trašoms, automobiliams ir pan., bet sumažės maitas benzinui. Vis dėlto šis augimas daugeliu atvejų turėtų būti nedidelis, nes šiandieniniai Lietuvos maitai Rusijos prekių atžvilgiu nedaug tesiskiria nuo Europos bendrųjų maitų.

Mokesčių srityje narystės ES poveikis yra labai ribotas ir daugiausia pasireiškia akcizų srityje. Jau šiandien daugumai produktų Lietuva taiko minimalius ES akcizo tarifus (pvz., alkoholio srityje). Minimalūs tarifai kurui bus pasiekti iki narystės datos, todėl po narystės ES dienos didės tik cigaretėms taikomas akcizas.

Iki 2010 metų populiariausių cigarečių kainos pakils apie 3,5 karto. Antra vertus, išaugusios cigarečių kainos padidins biudžeto pajamas, gaunamas iš akcizų cigaretėms. 2004 metais biudžeto pajamų padidėjimas sieks apie 54 mln. litų. Lietuva išsiderėjo pereinamąjį laikotarpį iki 2010 m. sausio 1d. pasiekti minimalią cigarečių akcizo normą pagal ES. Tai maksimaliai ilgas pereinamasis laikotarpis lyginant su kitomis šalimis kandidatėmis (iš pradžių ES Lietuvai siūlė tik 3 metų laikotarpį).

Benzino ir dujų akcizas praktiškai nesikeis. Benzinas pabrangtų iki maždaug 2,7 lito už litrą (nuo 2,56 Lt/l), o suskystintos dujos – iki 1,4 lito už litrą (nuo 1,35 Lt/l). Kiek labiau – iki 2,4 lito už litrą – pakiltų dyzelinio kuro kainos. Jautriausiose srityse (pvz. žemės ūkis) šiuo metu galiojantis kompensacijų mechanizmas bus išsaugotas. Degalų kainas šiuo metu labiau veikia pasaulinės naftos rinkos kainų svyravimai, o ne padidėjantys akcizo tarifai.

35. Ar tiesa, kad Europos Sąjunga nustatinės, kokie mokesčiai ir kainos turės būti Lietuvoje?

Nei ES, nei pavienės jos valstybės narės neturi jokios galios nustatyti kainų. Daugeliu atvejų kainas ES nustato rinka, t.y. valstybės kontrolei nepaklūstantys paklausos ir pasiūlos dėsniai. Valstybinis kainų reguliavimas yra svetimas bet kuriai moderniai rinkos ekonomikai. Primename, kad ir Lietuva, siekdama narystės ES, privalo atitikti “funkcionuojančios rinkos ekonomikos” kriterijų.

ES turi tam tikrą kompetenciją mokesčių (ne kainų!) srityje, tačiau ji yra labai ribota. Labiausiai ji išryškėja akcizų srityje. Išskyrus keletą sričių (tabaką ir kūrą), Lietuvoje taikomas akcizo mokestis visiškai atitinka ES nustatytus minimalius reikalavimus. Todėl, išskyrus cigarečių ir degalų akcizus, jokių kitų mokesčių pakeitimų nenumatoma.

Narystė ES taip pat neturės jokio tiesioginio poveikio pridėtinės vertės, fizinių asmenų pajamų ar juridinių asmenų pelno mokesčiams.

36. Ar tiesa, kad narystė Europos Sąjungoje įpareigoja suvienodinti savo kainas su Europos Sąjungos kainomis?

Pirmiausia toks dalykas kaip “kainų vidurkis” ES neegzistuoja, ir sunku būtų net įsivaizduoti, kad dabartinėse rinkos ekonomikos šalyse valdžia galėtų nustatinėti kainas pagal kokį nors įsivaizduojamą ar apskaičiuotą jų vidurkį.

Kai kam galbūt susidaro įspūdis, kad ES siekia suvienodinti kainas, priimdama europines taisykles (standartus, normas) ir reikalaujama, kad visos valstybės narės (taip pat ir Lietuva, kaip būsimą valstybę narę) jas įgyvendintų. Iš tiesų šiuo reikalavimu (standartų ir normų priėmimu) Europos Komisija tesiekia užtikrinti teisingą konkurenciją ES bendrojoje rinkoje, tačiau to tikrai negalima sieti su kainų reguliavimu.

Valstybės narės negali teikti konkurencinę aplinką iškreipiančios pagalbos savo įmonėms ar atsisakyti perkelti papildomų investicijų reikalaujančius ES teisės aktus (pvz., socialinės ar aplinkos apsaugos srityse) ir taip suteikti savo įmonėms konkurencinį pranašumą.

Pavyzdžiui, saugos darbe direktyvos perkėlimas reikalauja papildomų investicijų, kurios sukelia tam tikrą kainų lygio augimą visos ES mastu. Ji garantuoja Sąjungos darbuotojams saugumą darbo vietoje, tačiau darbdaviui toks reikalavimas reiškia papildomas išlaidas, lemiančias ir aukštesnes produkcijos kainas. Ne viena įmonė galbūt pageidautų panašių išlaidų išvengti ir parduoti daugiau produkcijos mažesne kaina. Tačiau tai prieštarautų teisingos konkurencijos principams.

Šios ir panašių direktyvų reikalavimų neišvengiamai privalo laikytis visos ES narės ir jų įmonės. Turės laikytis ir Lietuva.

Taigi ES siekis užtikrinti vienodas konkurencijos galimybes visoms valstybėms narėms tikrai neturėtų būti traktuojamas kaip “siekis suvienodinti kainas”.

37. Kada Lietuvoje bus įvestas euras?

Euras bus įvestas, tačiau ne planuojamą Lietuvos narystės ES dieną (2004 m. gegužės 1 d.), o gerokai vėliau, ne anksčiau 2006-2007 metų.

Lietuvos integracija į ES ir Ekonominę ir pinigų sąjungą iš esmės yra du lygiagretūs procesai. Tiesa, Lietuva negalėtų tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos nare nebūdama ES narė. Šiuo metu vadinamoji *euro zona* apima 12 iš 15 ES valstybių narių (jai nepriklauso Danija, Didžioji Britanija ir Švedija).

Net ES ekspertai pripažįsta, kad šiandieną įsivesti eurą nebūtų tikslinga. Pirmiausia naujoji valiuta turi sustiprėti ir įgyti pasitikėjimą tarptautinėse finansų rinkose. Nustatytas lito kursas euro atžvilgiu turi būti išbandytas ir patikrintas praktikoje.

Be to, dabartiniame ekonominės plėtros etape Lietuvai, kaip sparčiai besivystančiai valstybei, yra naudingiau išsaugoti tam tikrą (nors ir tarptautiniais įsipareigojimais ribojamą) pinigų politikos nepriklausomybę.

Vis dėlto po kelerių narystės ES metų, sustiprėjus eurui ir nuolat plečiantis Lietuvos prekybai su euro zona, prisijungimas prie bendrosios Europos valiutos Lietuvai bus labai naudingas.

38. Kokią įtaką Lietuvos finansų sistemai ir ekonomikai turės euro įvedimas Europos Sąjungoje?

ES valiutos euro pasirodymas ES-je paveiks ir Lietuvos ekonominę ir finansų sistemas. Jau šiandien ES tenka apie pusę visos Lietuvos užsienio prekybos, beje, labiausiai ir lemiančios šiandieninį šalies ekonomikos augimą. Tikėtina, kad šios prekybos apimtys artėjant narystės datai išaugs dar labiau.

Bendrasis euro įvedimo poveikis Lietuvos ekonomikai daugiausia priklausys nuo šalies ekonomikos integracijos į ES lygio (prekybos, investicijų srityse) ir gebėjimo prisitaikyti prie galimų "asimetrinių" išorės sukrėtimų (pvz., didelių euro kurso, žaliavų kainų pokyčių ar finansų krizių).

Lietuvos verslininkams euro įvedimas pirmiausia reikš galimybę operuoti viena valiuta visoje plačioje savo verslo erdvėje. Tokiu būdu verslininkai išvengs nemažų valiutos keitimo išlaidų ir valiutos kursų rizikos, susijusios su skirtingų valiutų kursų svyravimais.

Kita vertus, bankai neteks tam tikros pajamų dalies, gaunamos už valiutos keitimo ar valiutos kurso rizikos draudimo paslaugas.

Bendra Europos valiuta užtikrins geresnį tarptautinį kainų palyginamumą ir dar labiau paskatins bendrosios rinkos konkurenciją.

Paprastam vartotojui euro įvedimas reikštų, jog keliaujant po valstybes, priklausančias euro zonai, nereikės mokėti už valiutų keitimą. Taigi išnyks ne tik šios išlaidos (skirtumą pirmiausia pajus tie, kurie dažnai keliauja), bet ir daug kitų nepatogumų. Tarkim, nereikės eikvoti laiko keičiant pinigus kelionės metu, gaišti ieškant, kur keičiama palankesniu kursu.

Intensyvėjantys verslininkų ryšiai su euro zona tiesiogiai paveiks ir visą Lietuvos ekonomiką. Teigiamas poveikis šalies bendrajam vidaus produktui turėtų pirmiausia pasijausti per augančias eksporto apimtis. Tikėtina, kad euras Lietuvoje jau artimiausioje ateityje pakeis dolerį kaip pagrindinę atsiskaitomąją valiutą.

Besiplečiantys ekonominiai ryšiai su euro zona kartu sąlygoja didesnę Lietuvos ir euro zonos valstybių ekonominę tarpusavio priklausomybę su visomis to pasekmėmis. Įsivesdamos bendrą valiutą Europos šalis pasiekia aukščiausią ekonominės integracijos pakopą, tuo sukurdamas visas sąlygas bendram ūkio augimui. Kita vertus, išaugusi šalių tarpusavio priklausomybė reiškia, kad kiekviena valstybė prisiima tam tikrus įsipareigojimus savo partnerių atžvilgiu (pvz., mokestinės politikos, valstybės skolos srityse). Euro įvedimas turi būti suvokiamas kaip dar viena laisvė, o jokia laisvė negaunama be papildomų įsipareigojimų. Jau šiandien galima teigti, kad Lietuvos ekonominio augimo tempai neišvengiamai priklausys nuo padėties euro zonoje.

Ekspertų teigimu, Lietuva realiai galėtų būti pasirengusi prisijungti prie euro zonos praėjus dvejiems metams nuo įstojimo į ES. Jau šiandien Lietuva iš esmės atitinka oficialiuosius ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) narystės kriterijus, tačiau tikslią įstojimo datą lems tiek ES ir EPS pasirengimas priimti naujas nares, tiek Lietuvos ekonomikos būklė pirmaisiais narystės ES metais. Apie tikslias datas kalbėti dar anksti, tačiau įmonės ir piliečiai rengtis euro įvedimui turėtų pradėti jau šiandien.

Žemės ūkis

39. Ar Lietuvos žemės ūkis turi perspektyvų Europos Sąjungoje?

Daugumoje iš 12 šalių kandidačių, kurios derėjosi dėl narystės ES, žemės ūkis ir jo sėkminga integracija yra sudėtingas ir daug diskusijų keliantis klausimas.

Tyrimų apklausos rodo, kad šiuo metu Lietuvos žemdirbiai bene santūriausiai vertina savo galimybes išsiplėtusioje ES. Tam yra daug priežasčių.

Jau dešimtmetį trunkanti ir niekaip nesibaigianti žemės reforma, įvairios krizės, ištikusios Lietuvos vidaus ir pasaulio žemės ūkio produktų rinkas, ūkininkams kelia daug abejonių dėl ateities. Šias abejones dar sustiprina informacija apie giežtus ES maisto kokybės ir saugos, veterinarijos ir fitosanitarijos (augalų sveikatos) reikalavimus.

Lietuviškų produktų įsitvirtinimas ES vidaus rinkoje bus ilgas ir sudėtingas procesas, reikalaujantis pertvarkos visuose žemės ir maisto ūkio sektoriuose. Tačiau kryptingai vykdant žemės ūkio politikos priemones pasirengimo stojimui į ES laikotarpiu, išnaudojant valstybės ir pačių ūkio subjektų investicijas bei SAPARD lėšas, galima tikėtis gerų rezultatų.

Lietuva tebeturi dideles žemės ūkio produkcijos gamybos galimybes, patirtį ir gali tuo pasinaudoti. Modernizavę ūkininkų ūkius, perdirbimo įmones, galime tikėtis visų žemės ūkio sektoriaus dirbančiųjų pragyvenimo lygio kilimo, žemės ūkio produkcijos eksporto augimo.

Tik sveikų, saugių ir konkurencingų žemės ūkio ir maisto produktų gamyba atvers Lietuvos gamintojams ES ir pasaulio rinkas, leis patenkinti augančius vartotojų poreikius ir atlaikyti pasaulio prekybos liberalizavimo ir globalizacijos procesus.

Lietuvos žemės ūkis nėra kliūtis mūsų valstybės narystei ES, o mūsų ūkininkams vietoj pranašaujamo bankroto “gresia” gerokai aukštesnės ES žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos, daug didesnė parama ir nepalyginti platesnė bei gerai nuo trečiųjų šalių gamintojų apsaugota rinka.

Nors ne visi Lietuvos žemės ūkio sektoriai šiuo metu vienodai pajėgūs konkuruoti su atitinkamais ES valstybių sektoriais, bet pastarųjų kelerių metų Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo pokyčiai yra teigiami. Be to, iki narystės ES dienos dar galima daug nuveikti.

40. Ar tiesa, kad Lietuvos žemės ūkyje dirba per daug žmonių ir jie negalės prisitaikyti prie Europos Sąjungos žemės ūkio politikos?

2002 m. Lietuvos žemės ūkyje dirbo 16,5 proc. visų šalies dirbančiųjų, jie sukūrė apie 7 proc. šalies bendrojo vidaus produkto (BVP). ES žemės ūkyje dirba tik apie 5 proc. visų dirbančiųjų, jie sukuria apie 2 proc. ES BVP.

Ar tai reiškia, kad, norint įstoti į ES, Lietuvoje reikia sumažinti žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičių? Ar dėl to mes deramės su ES? Visiškai ne.

ES valstybėse kiekvienais metais nuolat mažėja besiverčiančiųjų žemės ūkiu. Tai susiję su gyventojų migracija į miestus ieškant lengvesnio ar geriau apmokamo darbo, skeptišku jaunimo požiūriu į ūkininkavimą, kiekvienais metais vis didėjančia konkurencija, augančiais kokybės reikalavimais, pajamų iš ūkininkavimo mažėjimu.

ES skiriamas ypatingas dėmesys naujų ne žemės ūkio darbo vietų kūrimui. Žmonėms, nusprendusiems atsisakyti ūkininkavimo, sudaromos sąlygos mokytis, keisti kvalifikaciją, suteikiama lengvatinė parama pradedant naują verslą.

Lietuvos žemės ūkio dirbančiųjų skaičių reiktų sieti su vidaus vartojimo lygiu bei žemės ūkio produktų eksporto galimybėmis.

Pasaulinė praktika rodo, kad smulkūs ūkiai, užsiimantys tradicinių žemės ūkio produktų gamyba (grūdai, pienas, mėsa), yra nerentabilūs, todėl neišvengiamai ūkiai Lietuvoje stambės, turės būti geriau techniškai aprūpinti, kooperuoti. Akivaizdu, kad dalis dirbančiųjų žemės ūkyje neatlaikys konkurencinio spaudimo ir pereis į paslaugų sferą, užsiims kito pobūdžio ne žemės ūkio veikla. Jiems bus sudarytos sąlygos keisti kvalifikaciją, pasinaudoti Lietuvos ir ES finansine parama kuriant savo verslą.

Siekiant padėti kaimo gyventojams ir ūkininkams pasirengti narystei ES, Nacionalinėje žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000-2006 metų programoje numatyta kurti darbo vietas kaime bei sudaryti kuo palankesnes sąlygas papildomai užsidirbti. Šiems tikslams pasiekti bus naudojamos kasmėtinė SAPARD parama (apie 30 mln. eurų).

Bus remiami ūkininkai, tobulinantys ūkio verslą ir keliantys konkurencingumą, numatoma investuoti į žemės ūkio techniką ir įrangą, gamybinius pastatus. Parama bus skiriama ekonomiškai gyvybingiems šeimyniniams ūkiams, gamintojų grupėms, žemės ūkio įmonėms. Išskirtinio dėmesio sulauks jauni ūkininkai bei ūkininkaujantieji nenašiose žemėse. Jiems bus teikiama didesnė parama. Daugiau paramos gaus ir ekologiškai ūkininkaujantys ūkiai.

Be to, numatoma teikti paramą mažoms įmonėms, amatų, vietinių paslaugų ir eksploatacijos įmonėms, kad jos galėtų plėstis, taip pat remti vietinių žemės ūkio ir žuvininkystės produktų prekybą. SAPARD lėšomis bus remiami pradedantieji ir plėtojantieji verslą, skatinamos alternatyvios ūkinės įmonės, gaminančios neperteklinę produkciją, pvz., vidaus vandenų žuvininkystė.

Taip pat numatoma gerinti komunikacijas ir inžinerinę įrangą kaimo vietovėse (pvz., kelių ir elektros linijų tiesimas), gerinti vandenvalos ir vandens tiekimo sistemas (pvz., drenažo atnaujinimas, vandens tiekimo ir nuotėkų sistemos).

Daugiau dėmesio numatoma skirti žmogiškųjų išteklių plėtrai ir mokymui. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas jauniems ir pagyvenusiems kaimo žmonėms, užsiimantiems ūkininkavimu ar pradedantiems verslą kaime.

Darbo vietos atsiras daugiausia per ūkinės ir alternatyvios veiklos įvairinimą, kaimo turizmą ir kitų paslaugų plėtrą.

Visais šiais veiksmais siekiama kuo labiau sumažinti kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio gamybos sektorių ir sukurti darbo vietų. Per 2000-2006 m. laikotarpį numatyta sukurti 27 000 darbo vietų.

Preliminariomis specialistų prognozėmis, narystės ES momentu dirbantieji tik žemės ūkyje sudarys apie 10-12 proc.

Ignalinos atominė elektrinė

41. Kodėl Lietuva priėmė sprendimą nutraukti Ignalinos AE eksploatavimą?

Lietuva anksčiau laiko uždaro Ignalinos AE dėl keleto priežasčių. Svarbiausia yra ta, kad Lietuva viena, be ES finansinės paramos, finansiškai būtų nepajėgi uždaryti Ignalinos AE.

ES prisiima finansavimo našta uždarant Ignalinos AE, kitaip šią našta tektų prisiimti vartotojams. Pabrėžtina, jog dabar, siekiant elektros energijos kainoje padengti Ignalinos AE eksploatacijos sąnaudas, reiktų elektros kainą padidinti kelis kartus. Dėl to atominė energetika pasidarytų pati brangiausia energetika Lietuvoje.

Ignalinos AE techninis amžius baigiasi apie 2015 – 2017 metais. Tai reiškia, kad anksčiau ar vėliau elektrinė turės būti uždaryta, o jos uždarymo kaštai išliks tokie patys. Ar verta jos eksploataciją prailginti nuo 2009 iki 2015 metų vartotojų sąskaita ir toliau dar investuoti į saugą? (Preliminariais paskaičiavimais, Ignalinos AE uždarymo problemoms išspręsti iki 2020 m. reikės apie 8,2 mlrd. litų. Lietuva iki 2002 m. pabaigos buvo sukaupusi apie 160 mln. litų.)

ES finansavimas per Ignalinos programą 2004-2006 metais sudarys iki 1 milijardo litų. Lietuva jau šiandien gauna ženkliai paramą per tarptautinį paramos Ignalinos AE eksploatacijos nutraukimui fondą. 2000 m. Donorų konferencijoje papildomai Lietuvai įsipareigota skirti iki 0,7-0,8 milijardo litų. Viso parengiamiesiems ir Ignalinos AE uždarymo pasekmių įveikimo darbams iki 2006 metų planuojama iš ES skirti iki 1,8 milijardo litų. ES parama bus suteikta sprendžiant Ignalinos AE eksploatacijos nutraukimo technines, socialines, ekonomines, aplinkosaugines, tiekimo saugumo ir kitus susijusius klausimus. Po 2006 metų ši parama atitinkamai bus pratęsta.

Europos Sąjunga nedraudžia statyti naujų saugių branduolinių reaktorių. Tačiau ekspertų skaičiavimai rodo, kad to daryti neapsimoka – pigiau išnaudoti šiluminės elektrines.

Ar yra kitas būdas padengti istoriniams Ignalinos AE kaštams?

42. Kaip Lietuva apsirūpins elektros energija sustabdžius Ignalinos AE?

Ignalinos AE gaminama elektros energija bus pakeista termofikacinių ir kombinuoto ciklo elektrinių gaminama elektros energija. Didžiąją dalį šios energijos galėtų pagaminti Lietuvos elektrinė Elektrėnuose, tačiau reikia investicijų elektrinės pajėgumams atnaujinti ir pastatyti kombinuoto ciklo generatoriams, kurie kaip kurą vartotų dujas. Investicijų taipogi reikės Vilniaus ir Kauno termofikacinėms elektrinėms modernizuoti. Lietuvos elektrinė šiuo metu veikia rezerviniu režimu ir formaliai kartu su Vilniaus ir Kauno termofikacinėmis elektrinėmis užtikrina elektros gamybos alternatyvą, tolygią Ignalinos AE dviejų reaktorių galingumui.

Elektros gamybos potencialą taipogi planuojama plėsti ir Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje bei Marijampolėje, čia galėtų būti statomos naujos kombinuoto ciklo elektrinės. Šioms elektrinėms reiktų didelių investicijų, norint, kad jos dirbtų kuo efektyviau, o jų tarša būtų nedidelė ir neviršytų tarptautinių įsipareigojimų normos.

Dėl ekonomikos smukimo nuo 1991 m. Lietuva suvartoja mažiau elektros energijos, nei galima pagaminti esant dabartinėms energijos generavimo galioms. Jos yra trigubai didesnės nei energijos poreikis. Bendra įrengtoji Lietuvos elektrinių galia yra 6543 MW, iš jų Ignalinos AE galia buvo 3000 MW (ši galia saugumo sumetimais buvo sumažinta iki 2600 MW), Lietuvos elektrinės – 1800 MW, Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės – 800 MW, termofikacinių elektrinių – 767 MW ir t.t. Tuo tarpu šalies energijos poreikis 2000 metų maksimumo metu buvo tik 1776 MW.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvoje, net ir uždarius Ignalinos AE, netrūks pajėgumų. Todėl dabartinio pernelyg didelio rezervo, kuris yra tris kartus didesnis nei mūsų poreikiai, išlaikymas Lietuvai papildomai kainuoja, o rezervinė elektros energija yra nenaudojama.

Švietimas ir mokymas

43. Kokie pokyčiai įvyks Lietuvos švietimo sistemoje įstojus į Europos Sąjungą?

Švietimo sistemoje reformų ar pokyčių, tiesiogiai susijusių su Lietuvos stojimu į ES, nenumatoma.

ES švietimo ir mokymo srityje nesiekama suderinti ES valstybių narių įstatymų ar jų papildomų aktų. Kiekviena ES valstybė narė savarankiškai įgyvendina savo švietimo politiką.

Ši nuostata įtvirtinta ir Amsterdamo sutarties 149 straipsnyje, kuriame teigiama, kad "Bendrija prie švietimo lygio kėlimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama jų veiksmus bei imdamasi papildomų veiksmų, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų įvairovę".

Baimės, kad ES nurodinės, kokia kalba turės būti dėstoma pamokose ir paskaitose, kiek turės būti mokytojų, dėstytojų ir kokia turės būti jų kvalifikacija, kiek Lietuvoje turės būti bendrojo lavinimo ar kitų mokyklų, yra nepagrįstos.

Kokie reikalavimai švietimo ir mokymo srityje keliami valstybėms, norinčioms įstoti į ES? Jų yra trys:

- įgyvendinti ES Tarybos direktyvą "Dėl migruojančių darbuotojų vaikų mokymo";
- laikytis laisvo studentų judėjimo principo;
- užtikrinti dalyvavimą Europos Bendrijos programose *Socrates*, *Leonardo da Vinci* ir *Jaunimas Europai*.

Lietuva jau nuo 1998 m. lapkričio mėn. dalyvauja minimose Europos Bendrijos programose.

Laisvo studentų judėjimo principo taikymas Lietuvoje nuo įstojimo į ES dienos garantuojamas Aukštojo mokslo įstatymu (įsigaliojusiu 2000 m. rugsėjo 1 d). Šis principas reiškia, kad bet kurios ES valstybės narės studentas galės laisvai atvykti į Lietuvą ir be jokių apribojimų studijuoti mūsų aukštosiose mokyklose (žinoma, jeigu jis į ją įstos). Tokias pačias teises turės ir mūsų, Lietuvos, studentai.

ES direktyva "Dėl migruojančių darbuotojų vaikų mokymo" bus įgyvendinta taikant naujos redakcijos Tautinių mažumų bei Švietimo įstatymų nuostatas. Šios ES direktyvos esmė yra tokia – jeigu į Lietuvą atvyks, tarkim, darbininkas graikas, tai jo vaikams turės būti sudarytos sąlygos nemokamai mokytis mokykloje, įskaitant lietuvių kalbos mokymą. Tokios pačios sąlygos turės būti sudarytos ir mūsų darbuotojų vaikams.

Tiek laisvas studentų judėjimas, tiek migrantų vaikų mokymas yra susijęs su laisvo asmenų judėjimo principu ES – viena iš kertinių ES laisvių.

Kultūra

44. Ar Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą išnykė Lietuvos tautinis identitetas, kultūra, kalba ir papročiai?

Ne, nesunyks, kaip nesunyko Prancūzijos, Belgijos, Vokietijos nei kitų šalių identitetas, kalba ir kultūra joms įstojus į ES. Atvirkščiai, ES priešinasi bendroms pasaulio supanašėjimo tendencijoms, bandydama kurti europietišką kultūrą ir identitetą, kaip puoselėjamą Europos šalių kultūrų ir identitetų visumą.

Sakoma, jog ES idėjos tėvas Žanas Mone (Jean Monet) yra užsiminęs, kad jei reikėtų kurti Europos Bendriją iš naujo, jis pradėtų nuo kultūros, o ne nuo bendrosios rinkos. Tačiau būtent dėl to, kad kultūra daugelyje šalių laikoma ypatinga nacionalinio identiteto dalimi, į ES bendrai reguliuojamų sričių sąrašą ji pateko tik 1997 m., kai į Amsterdamo sutartį buvo įtrauktas 128 straipsnis, kuriame teigiama, kad “Bendrija prisideda prie valstybių narių kultūrų klestėjimo, taip pat gerbia jų tautinę ir regioninę įvairovę, kartu išskeldama bendrą kultūros paveldą”. Tas pats straipsnis įgalioja ES Tarybą tvirtinti skatinamąsias kultūros bendradarbiavimo priemones, “išskyrus bet kokių valstybių narių įstatymų ir kitų teisės norminių aktų derinimą”.

Tai reiškia, kad ES neturi jokių formalių galių veikti savo narių kultūros politikos.

Tačiau ES gali skatinti ir, žinoma, skatina Europos kultūrinį bendradarbiavimą, įgyvendindama ES kultūrinės programos.

Iki 2000 m. veikė trys tokios programos: *Ariadnė*, *Rafaelis* ir *Kaleidoskopas*. Nuo 2000 m. šias programas pakeitė viena bendra programa *Kultūra 2000*, kurioje Lietuva dalyvauja nuo 2001 m. Dalyvavimas šioje programoje Lietuvos kultūros projektų autoriams suteikia galimybę gauti ES paramą įgyvendinant stambius tarptautinius projektus ir tokiu būdu skleisti garsą apie Lietuvos kultūrą, identitetą, kalbą ir papročius Europoje ir plačiau³.

³ Apie Lietuvos dalyvavimą ES programoje *Kultūra 2000* žr. tinklapyje www.durys.org

45. Koks bus lietuvių kalbos statusas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą?

Europos Sąjungos sutartyje teigiama, kad ji “žymi naują etapą, kuriant vis glaudesnę Europos tautų sąjungą, kurioje sprendimai yra priimami kuo arčiau piliečio” (Europos Sąjungos sutartis, I skyrius, A straipsnis). Būtina sąlyga šiam tikslui pasiekti – kad visi ES piliečiai galėtų skaityti visus ES teisės aktus ir dokumentus savo gimtąja kalba.

Kiekvienai šaliai įstojus į ES, jos kalba tampa viena iš oficialių ES kalbų. Šiuo metu tokių oficialių kalbų yra vienuolika: anglų, danų, graikų, ispanų, italų, olandų, portugalų, prancūzų, suomių, švedų, vokiečių. Paskutinio ES plėtimosi metu, į Bendriją įstojus trims naujoms narėms, oficialių kalbų sąrašas pasipildė tik dviem, suomių ir švedų kalbomis, kadangi Austrijoje šnekama vokiškai, o ši kalba jau nuo seno yra oficiali ES kalba.

Toki patį oficialios ES kalbos statusą įgaus ir lietuvių kalba, kai Lietuva taps ES narė. Tai reiškia, kad į lietuvių kalbą bus verčiami visi ES dokumentai, lietuviškai bus galima kreiptis į ES institucijas ir gauti iš jų lietuvišką atsakymą. Lietuviškai į Lietuvos fizinius ar juridinius asmenis turės kreiptis ES institucijos, o per susitikimus ES institucijose bus garantuotas vertimas į lietuvių kalbą ir iš jos.

Ar tikėtėtės, kad Lietuvai tapus ES nare, kokiam nors Italijos parke pamatysite lentelę su lietuvišku užrašu: “šunis vedžioti draudžiama”? Ne anksčiau, nei Vilniaus oro uoste išėjimai ir įėjimai bus pažymėti graikų kalba.

Regioninė politika

46. Kokios perspektyvos atsiveria Lietuvos regionams ir jų gyventojams įstojus į Europos Sąjungą?

Lietuva, tapusi ES nare, įsijungs į ES vykdomą regioninę politiką. Tai leis kartu su ES regionais naudotis struktūrinių fondų parama ir kartu su jais planuoti regioninę plėtrą.

ES regioninės politikos tikslas yra sumažinti įvairių ES valstybių regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Todėl yra skatinama atsiliekančių regionų plėtra, remiami krizės apimti pramonės regionai ir jų perorientavimas į kitas ekonomikos sritis. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.

ES regioninė politika taip pat yra skirta žmonėms. Ji padeda jiems susirasti darbą ir užtikrina geresnes gyvenimo sąlygas. Ji skatina statyti ar atnaujinti kelius, oro uostus, geležinkelius, kad nutolusius regionus sujungtų su augančiais ekonominiais centrais. Tokiu būdu sudaromos sąlygos įsikurti mažoms įmonėms atokiuose regionuose.

ES nemažai investuoja ir į aplinkos apsaugą. Informacinės visuomenės plėtra, ypač kaimo vietovėse, yra vienas iš ES regioninės politikos prioritetų. Plečiamas mokslo ir laisvalaikio paslaugų tinklas užmiesčio teritorijose.

Lėšos, skiriamos regioninei politikai, šiuo metu sudaro daugiau kaip trečdalį viso ES biudžeto. ES regioninė politika įgyvendinama pasitelkus struktūrinius fondus ir Sanglaudos fondą. ES veikia keturi struktūriniai fondai:

- Europos regioninės plėtros fondas finansuoja infrastruktūros, darbo vietų kūrimo bei vietinės plėtros projektus bei remia mažas ir vidutines įmones;
- Europos socialinis fondas finansuoja švietimą ir profesinį mokymą, paramą įsidarbinant, mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą;
- Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo dalis teikia paramą naujiems ūkininkavimo metodams, alternatyviai ekonominei veiklai kaimo vietovėse;
- Žuvininkystės plėtros fondas remia žuvininkystės pramonės modernizavimą ir pritaikymą.

1993 m. įkurtas neformaliai penktuoju struktūriniu fondu vadinamas Sanglaudos fondas, jo paskirtis - mažinti ekonomikos išsivystymo skirtumus tarp ES narių.

ES regioninė politika ir dalyvavimas joje yra laikoma vienu iš patraukliausių integracijos aspektų, nes tai yra siejama su didžiulėmis išmokomis iš ES struktūrinių fondų. Tai papildomi pinigai, skiriami investicijoms į aplinkos apsaugą, gamybos, infrastruktūros vystymą, žmoniškųjų išteklių plėtrą ir t.t.

Ekspertų skaičiavimais, Lietuva, įstojusi į ES, kasmet iš struktūrinių fondų gautų apie 400-600 mln. litų paramą ekonominėms ir socialinėms problemoms spręsti.

Stojimas į ES bei dalyvavimas ES regioninės politikos įgyvendinime padėtų sumažinti ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus tarp ES ir Lietuvos (ES bendrasis vidaus produktas 1 gyventojui yra

beveik 3,3 karto didesnis nei Lietuvos BVP 1 gyventojui), taip pat tarp Lietuvos regionų (šio rodiklio skirtumas tarp apskričių siekia 2,5 karto).

Narystė ES ir dalyvavimas įgyvendinant ES regioninę politiką reikštų, kad kiekviename Lietuvos regione būtų:

- kuriamos darbo vietos skatinant pradėti savo verslą, remiant mažas ir vidutinio dydžio įmones, skatinant investicijas į gamybą, remiant verslo restruktūrizavimą bei darbo jėgos perkvalifikavimą;
- plėtojami kaimiškieji regionai pertvarkant ir restruktūrizuojant jų ūkį, reformuojant žemės ūkio gamybą, apdirbamąją pramonę, skatinant naujus verslus bei paslaugų kūrimą;
- skatinamas ūkio pertvarkymas ir modernizavimas, diegiamos naujos technologijos;
- mažinami gyvenimo, ekonominių, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumai;
- skatinamos užsienio, pirmiausia ES, investicijos regionuose ir kt.

Tautinės mažumos

47. Kaip atsilieps narystė Europos Sąjungoje Lietuvos tautinėms mažumoms?

Lietuvai tapus ES nare, visi piliečiai, nepriklausomai nuo tautybės, turės vienodas galimybes naudotis ES suteiktomis teisėmis ir galimybėmis dalyvauti ekonominiame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime.

Integracija į ES remiasi kultūrinio ir etninio identiteto išsaugojimo principais ir politika, kuriuos išreiškia vieno iš Europos viršūnių susitikimo devizas "Europa: vienovė ir įvairovė". Šiuo devizu išreiškiama garantija visoms tautoms ir kultūroms, tarpe jų ir Lietuvoje gyvenančioms visoms tautinėms bendrijoms, puoselėti savo kultūrinius ir etninius poreikius ir taip pat prisidėti prie bendro Europos civilizacijos paveldo kūrimo.

ES remiasi universaliomis žmogiškosiomis vertybėmis ir žmogaus teisių principais, gerbia Europos tautų kultūrinę įvairovę, tradicijas ir tautinį identitetą. Įvairių kultūrų pažinimas skatina domėjimąsi tautomis, bendradarbiavimą ir toleranciją.

Įsigaliojus asmenų judėjimo laisvei, Lietuvos piliečiai galės vykti į kitas šalis, ten galės dirbti ir pasirinkti gyvenamąją vietą. Europiečiai taip pat vyks į Lietuvą, ieškodami naujų rinkų ir galimybių, taip pat susipažins su mūsų kultūra. Šis tarpusavio santykių plėtojimas jau vyksta ir duoda apčiuopiamų bendradarbiavimo rezultatų tiek ekonomikos, tiek kultūros srityje.

Būti europiečiu reiškia ne vien būti vartotoju Europoje arba prisidėti prie jos ekonomikos. Tai taip pat reiškia būti Europos piliečiu, galinčiu laisvai keliauti, mokytis, dirbti, teikti paslaugas ir laisvai steigti veiklą.

Sąjunga netoleruoja jokios savo piliečių, ieškančių darbo kurioje nors ES valstybėje narėje, diskriminacijos tautiniu pagrindu.

Ne veltui vienas iš pagrindinių narystės ES kriterijų skelbia: "Valstybėje kandidatėje turi būti stabilios institucijos, garantuojančios demokratiją, įstatymų viršenybę, žmogaus teises ir pagarbą mažumų apsaugai".

Valstybės valdymas

48. Ar Europos Sąjunga kontroliuos Lietuvos vidaus gyvenimą ir ar galėsime savarankiškai priiminėti sprendimus?

Taip klausti galėtume tik tuo atveju, jei ES traktuotume kaip išorinę jėgą, kuri prievarta ar gudrumu privertė ar suviliojo mus tapti jos vasalais.

ES nėra valstybė (ar supervalstybė), tai – savanoriška Europos valstybių sąjunga. Tapusi jos nare Lietuva bus tokia pati tos valstybių sąjungos narė ir dalyvaus priimant sprendimus, kaip ir kitos valstybės narės. Sprendimai ES institucijose svarstomi ir priimami tik tais klausimais, kurie svarbūs visos ES sėkmingam funkcionavimui, kurie įgyvendina ES narių pasirašytas sutartis ir anksčiau priimtus sprendimus.

Pavyzdžiui, žemės ūkio atžvilgiu ES turi suformuotą bendrą politiką. Tai reiškia, kad laikomasi bendrų sutartų taisyklių, kuriomis reguliuojama žemės ūkio produkcijos gamyba Sąjungoje ir palaikomos jos kainos (aukštesnės nei pasaulyje). Lygiai taip pat jau seniau susitarta dėl bendros užsienio prekybos politikos – vienodų muitų, vienodų reikalavimų įvežamoms prekėms ir t. t.

Visa tai reiškia, kad Lietuva, pirma, turės laikytis jau galiojančių ES taisyklių, antra, pati dalyvaus formuojant ir priimant bendras taisykles.

Konkrečiai tai reiškia štai ką. Yra daug svarbių visoms ES šalims sričių, kuriose šalių interesai iš esmės vienodi. Todėl jos, kaip minėjome, jau yra susitarusios, kad, sprendamos tuos klausimus, vadovausis daugumos balsavimu už teikiamą sprendimo projektą⁴. Taigi jei visos šalys jau anksčiau sutarė, jog tam tikros sritys klausimus spęs balsų dauguma (o ne vienbalsiu balsavimu), tai daugumai balsuojant už tos sritys klausimo sprendimą, tarkim, A būdu, o naujokei Lietuvai manant, kad, tarkim, B būdas geresnis, jai vis tiek teks paklusti daugumos sprendimui.

Tačiau ar lengva įsivaizduoti visai ES rūpimą klausimą (nes tik tokius klausimus svarsto ES institucijos), dėl kurio sprendimo Lietuvos nuomonė būtų kitokia nei daugumos ES valstybių?

Antra, kai Lietuva jau bus ES narė, tokių sričių, kur sprendimus galima priimti dauguma balsų (t.y. ignoruojant nedidelės mažumos kitokią nuomonę), sąrašą ES ir toliau plės, tačiau tam vis tiek turės pritarti vienbalsiai visos valstybės narės. Tai yra sritys, kuriose sprendimai priimami balsų dauguma, nustatomos tik tada, kai kiekviena ES narė pritaria tam. Taigi kaip Lietuva norės, taip tokiu atveju kiekvienu klausimu ir bus.

Antai 2000 m. gruodžio mėn. vykusioje Nicos ES viršūnių taryboje ir tarpvyriausybėje konferencijoje buvo nuspręsta, kad pakaks kvalifikuotosios daugumos balsų (t.y. nereikės, kad pritartų kiekviena ES valstybė) priimti sprendimams dar maždaug trisdešimtyje sričių. Pavyzdžiui, balsų dauguma bus po Nicos sutarties įsigaliojimo tvirtinama Europos Komisijos pirmininko kandidatūra, veto teisės čia

⁴ Į daugumos balsavimo sritį įeina, pavyzdžiui, daugelis žemės ūkio tvarkymo klausimų, užsienio prekybos, konkurencijos, aplinkosaugos, valstybės pagalbos ir kiti klausimai. Svarbiausios sritys lieka nacionalinių valstybių galioje. Tai tokie klausimai, kaip šalies nacionalinio saugumo organizavimas, piliečių apmokestinimo mastai ir biudžeto formavimas, ES plėtimas ir pan. Šiais klausimais galioja veto teisė, t.y. sprendimas priimamas tik visoms valstybėms narėms vienbalsiai pritarus.

nebeliks. O, pavyzdžiui, sprendžiant klausimus dėl prekybos kultūros paslaugomis arba dėl mokesčių, veto teisė ir toliau lieka. Pirmuoju atveju to norėjo Prancūzija, antruoju - Didžioji Britanija.

Briuselis tikrai nereguliuos Lietuvos vidaus gyvenimo. Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, rinks savo Prezidentą, parlamentą (Seimą), savivaldybių tarybas, turės savo Vyriausybę, kurie ir priims sprendimus dėl šalies vidaus gyvenimo.

Juokaudami galėtume sakyti, kad mums, ko gero, reikėtų baimintis priešingo dalyko – ne ES diktato Lietuvai, o Lietuvos diktato Europos Sąjungai, - kad mūsų atstovas ES Taryboje, it koks Čičinskas dviejų tautų Respublikos Seime, neimtų mosuoti veto teise, ypač tada, kai tokio balsavimo motyvai būtų menkai pagrįsti.

49. Ar Lietuvoje po įstojimo į ES bus steigiami naujų valstybės institucijų ir daugės valstybės tarnautojų?

Norint įgyvendinti ES reikalavimus, Lietuvoje turi būti tam tikros institucijos. Daugelį tokių institucijų Lietuva jau turėjo prieš pradėdama siekti narystės ES, pavyzdžiui, Standartizacijos departamentą, Migracijos departamentą, Veterinarijos tarnybą ir kt. Taigi šių sričių naujų institucijų Lietuvoje kurti nereikės. Jau esamos minėtos ir kitos institucijos turės atlikti savo darbą laikydamosi ES priimtų taisyklių.

Kai kuriais atvejais tų institucijų funkcijos išsiplės, kai kuriais - susiaurės, nes ES valstybės yra nusprendusios, kad tam tikrą reikalavimą įgyvendinti ir prižiūrėti, kaip tas reikalavimas įgyvendinamas, turi skirtingos institucijos. Kitaip tariant, tam tikros srities politikos įgyvendinimu, reguliavimu ir rinkos kontrole, priežiūra ir pan. turi užsiimti skirtingos institucijos.

Tačiau yra atvejų, kai Lietuva turi įsteigti naujų institucijų. Pavyzdžiui, 2000 m. buvo įkurta Ryšių reguliavimo tarnyba, kadangi, pagal ES nuostatas, telekomunikacijų rinka turi būti liberalizuota ir turi būti įsteigta institucija, kuri prižiūrėtų rinką. Ryšių reguliavimo tarnyba skiria radijo dažnius, prižiūri Nacionalinį telefono ryšio numeracijos planą, sprendžia ginčus tarp operatorių, atlieka radijo ryšio kontrolę, išduoda bendruosius leidimus telekomunikacijų veiklai, kuriai vykdyti nereikia ribotų išteklių (radijo dažnių, telefono ryšio numerių ir pan.).

Kitas pavyzdys. Įgyvendinant ES reikalavimus, 2000 m. buvo įsteigta Vartotojų taryba, kuri rūpinasi valstybės politikos įgyvendinimu vartotojų teisių gynimo ir rinkos priežiūros srityse: atlieka vartotojų skundų neteisminį nagrinėjimą, vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo kontrolę, koordinuoja ir vykdo vartotojų ekonominių interesų gynimą, prižiūri vartojamųjų prekių bei paslaugų rinką ir pan.

Yra ir priešingų pavyzdžių. Lietuvai įstojus į ES, kai kurios institucijos išnyks, nes nebereikės vykdyti jų funkcijų. Bus uždaryti muitinės bei valstybės sienos apsaugos postai prie Lietuvos valstybinės sienos su Lenkija ir Latvija, kurios, tikimasi, taps ES narėmis tuo pačiu metu. Tokie postai liks tik prie sienos su Baltarusija ir Rusijos Kaliningrado sritimi.

Nėra jokių ES reikalavimų, kokia turi būti viešojo administravimo (valstybės valdymo) sistema ir kiek turi būti valstybės tarnautojų Lietuvoje ar kitose šalyse kandidatėse. Be to, tiek ES valstybių narių, tiek šalių kandidačių viešojo administravimo sistemos skiriasi dėl politinių, istorinių, kultūrinių ir ekonominių priežasčių.

Vis dėlto kiekviena ES valstybė narė, tarp kurių ateityje bus ir Lietuva, turi įgyvendinti visus ES teisės reikalavimus. O tam būtina turėti kvalifikuotus, gerai išmanančius savo sritį, mokančius užsienio kalbų valstybės tarnautojus. Iš dalies galima sakyti, kad juo aukštesnio lygio bus valstybės tarnautojai, juo mažiau jų reikės.

Visuomenės nuomonė

50. Kokie yra visuomenės nuomonės dėl Lietuvos narystės ES rezultatai?

Reprezentatyvios visuomenės nuomonės apklausos rodo gana nemažą pritarimą Lietuvos narystei ES. Naujausiais, 2003 m. vasario mėn. pabaigos duomenimis, už tai, kad Lietuva įstotų į ES yra 68 proc. Lietuvos gyventojų. Prieštaraujančių Lietuvos narystei ES yra 11 proc.

Paramą šalies narystei ES Lietuvos žmonės išreiškia jau daugelį metų. Tyrimai reguliariai atliekami nuo 1997 metų. Per visą šį laiką tarpą tik du kartus (1999 m. gruodžio mėn. ir 2000 m. kovo mėn.) žmonės buvo skeptiškai nusiteikę ES atžvilgiu.

Apklausiamos ir tam tikros visuomenės grupės.

Atlikus Lietuvos verslininkų apklausą, išaiškėjo, kad Lietuvos stojimui į ES pritaria 30 proc. verslininkų, 55 proc. pritaria iš dalies, o 15 proc. nepitaria.

Iš Lietuvos mokytojų apklausos paaiškėjo, kad 62 proc. mokytojų balsuotų už stojimą į ES, 9 proc. balsuotų prieš, nedalyvautų referendume 2 proc., o 27 proc. yra neapsisprendusiųjų.

Taigi tiek visuomenės, kai kurių jos grupių, tiek pagrindinių valdžios struktūrų pritarimas Lietuvos stojimui į ES aiškiai rodo, kad Lietuvos pasirinkimas – narystė ES – yra bendro sutarimo reikalas.

Daugelyje visuomenės nuomonės tyrimų buvo pastebėti tie patys dėsningumai:

- Daugiausia eurošalininkų yra tarp jaunimo, vyresnėse amžiaus grupėse jų tolygiai mažėja, vyriausioje amžiaus grupėje (pensininkai) jų skaičius vėl padidėja.
- Universitetinį išsimokslinimą turintys žmonės labiau remia integraciją į ES.
- Labiausiai orientuoti į ES yra Vilniaus gyventojai. Po jų eina kiti didieji miestai (Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Šiauliai). Daugiausia europriešininkų yra kaime. Tačiau netgi kaime eurošalininkų skaičius viršija europriešininkų skaičių.
- Eurošalininkų yra daugiau aukštesnes pajamas gaunančių žmonių grupėse. Už stojimą į ES daugiau yra žmonės, kurių gyvenimas reformų proceso metu pagerėjo, kurie teigiamai vertina Lietuvos ekonominę padėtį ir tikisi ekonominio augimo, kurie gerai vertina savo šeimos materialinę padėtį ir tikisi tolesnio gerėjimo. Tačiau netgi ekonomiškai nesėkmingose grupėse eurošalininkų skaičius yra didesnis nei europriešininkų.
- Apskritai eurošalininkų/europriešininkų santykis įvairių partijų gretose nuosekliai išsidėsto pagal dešinės-kairės ašį: dešinės partijos labiau, o kairės mažiau remia eurointegraciją.

Parengė:

Europos komitetas prie LR Vyriausybės,

Visuomenės informavimo skyrius, tel.: (8-5) 266 17 26, 266 17 20, 266 17 15